

BOUWEN AAN EEN STAATLOZE TOEKOMST

EEN COMPARATIEVE STUDIE VAN DE KOERDEN IN ROJAVA EN DE ZAPATISTAS
IN CHIAPAS

Wetenschappelijke verhandeling

Aantal woorden: 26.824

Emma Raw

Stamnummer: 01512310

Promotor: Prof. dr. Marlies Casier

Copromotor: Prof. dr. Koenraad Bogaert

Masterproef voorgelegd voor het behalen van de graad master in de richting Conflict en Development

Academiejaar: 2016 - 2017

Inhoudsopgave

Dankwoord	7
Abstract	9
1. Inleiding	10
2. Theoretisch kader	12
2.1 'Rebel Rulers': theoretisch kader van Mampilly.....	12
2.2 Evaluatie theoretisch kader	13
2.3 Selectie van thema's.....	14
3. Methodologie	15
3.1 Wat is een comparatieve studie?	15
3.2 Keuze van casussen.....	17
3.3 Comparatieve methode	17
4. Literatuurstudie	18
4.1 Rebellenbestuur	18
<i>Literatuur</i>	19
<i>Definities en omvang</i>	19
<i>Sociaal contract</i>	19
<i>Doeltreffendheid</i>	20
<i>Staatstructuur: rentier state vs. merchant state</i>	21
4.2 Rojava.....	22
<i>Literatuur</i>	23
<i>Situering</i>	24
<i>Achtergrond</i>	25
<i>Revolutie in Rojava</i>	28
<i>Actuele toestand</i>	28
4.3 Zapatistas	31
<i>Literatuur</i>	32
<i>Situering</i>	32
<i>Achtergrond</i>	33
<i>Revolutie in Chiapas</i>	37
<i>Actuele toestand</i>	39
5. Comparatieve studie	40
5.1 Vertegenwoordiging en politiek.....	40
<i>De raden en gemeenschapsbesturen in Rojava</i>	40
<i>Caracoles</i>	43
<i>Autonomie voor de Koerden en de Zapatistas</i>	45
<i>Participatieve Democratie in de Caracoles vs in de Kantons</i>	46
5.2 Defensie en politie	47
<i>YPG, YPJ, Asayish en Asayish-J</i>	48
<i>EZLN</i>	49
<i>Theorie vs. praktijk</i>	49
5.3 Gerechtig systeem	51
<i>Consensus in Rojava</i>	51
<i>Onpartijdige conflictbemiddeling in Chiapas</i>	52
5.4 Onderwijs en socialisatie.....	53
<i>Academies in Rojava</i>	54
<i>Het autonoom onderwijssysteem van de Zapatistas</i>	56

<i>Vergelijking</i>	58
5.5 Gezondheid	59
<i>Gezondheidszorg in Rojava</i>	59
<i>Gezondheidszorg in Chiapas</i>	60
5.6 Sociaal contract.....	61
<i>Sociaal contract van Rojava</i>	61
<i>Sixth Declaration of the Lacandón Jungle</i>	63
<i>Sociaal contract vs. Sixth Declaration</i>	65
5.7 Economie	65
<i>People's Economy in Rojava</i>	66
<i>Zapatista-collectieven</i>	67
5.8 Gendergelijkheid	69
<i>Vrouwenrevolutie in Rojava</i>	69
<i>Vrouwenrechten in Chiapas</i>	71
5.9 Leiderschap	72
<i>Abdullah Öcalan</i>	73
<i>Subcomandante Marcos</i>	74
<i>Öcalan vs. Marcos</i>	76
6. Conclusie	77
Bibliografie	80

Dankwoord

Met dit dankwoord sta ik graag even stil bij de mensen die mij de voorbije maanden gesteund en geholpen hebben bij het schrijven van deze thesis.

Allereerst wil ik mijn dank betuigen aan mijn promotor, professor Marlies Casier, voor de aangename samenwerking, het aanbieden van bruikbare literatuur en het meehelpen omtoveren van een boeiend onderwerp tot een volwaardige onderzoeksvraag. Niet veel professoren hebben de tijd om een volledige thesis voor de deadline na te lezen, waarvoor ik oprecht dankbaar ben.

Ik wil ook professor Koenraad Bogaert bedanken voor het aanbrenge van het onderwerp. Ons eerste gesprek heeft mij meteen geïnspireerd om op zoek te gaan naar de juiste insteek.

Verder wil ik mijn moeder bedanken voor de tijd die zij heeft besteed aan het corrigeren en het constructief bekritisieren van mijn thesis. Ook wil ik mijn vriend bedanken voor de onophoudelijke steun tijdens dit schrijfproces. En als laatste, maar zeker niet de minst belangrijke, ben ik mijn zus ontzettend dankbaar voor haar tijd en moeite die ze in dit werk gestoken heeft. Door haar hulp heb ik mijn schriftelijk werk kunnen omvormen in een voltooide, samenhangende thesis. Haar waardevolle steun heeft mij vertrouwen gegeven om telkens met volle moed het schrijfproces weer verder te zetten.

“'Power to the people' can only be put into practice when the power exercised by social elites is dissolved into the people. Each individual can then take control of his daily life. If 'power to the people' means nothing more than power to the 'leaders' of the people, then the people remain an undifferentiated, manipulable mass, as powerless after the revolution as they were before. In the last analysis, the people can never have power until they disappear as a 'people'.”

-Murray Bookchin (1971)

Abstract

Het streven naar de verwezenlijking van een autonome regering, de opkomst van invloedrijke gemeenschappen, de nadruk op gendergelijkheid, de antiautoritaire ideologie, de nadruk op ecologisch behoud en respect voor alle levende wezens, zelfverdediging en vele andere aspecten geven aan hoe de Rojava-revolutie in Noord-Syrië lijkt op de weerstand van de Zapatistas in Zuid-Mexico. Terwijl de Zapatistas al lang de wapens hebben neergelegd, zijn de Koerden in Rojava de dag van vandaag aan het strijden voor de overleving van hun maatschappij. Het doel van deze verhandeling is om de gelijkenissen en verschillen tussen deze rebellenbesturen aan het licht te brengen. Om de vergelijking analytisch te onderbouwen maakt de studie een link naar literatuur over rebellenbesturen. Concreet wordt het theoretisch kader van Mampilly gebruikt om enkele aspecten te destilleren die vervolgens in een kwalitatieve *focused comparison* gegoten worden. Over het algemeen legt dit onderzoek naast talrijke gelijkenissen enkele belangrijke verschillen bloot tussen de twee bewegingen, zoals de rol van de leiders in de bewegingen, de praktische uitwerking van hun principe van gendergelijkheid en de legitimiteit van hun sociaal contract.

1. Inleiding

Terwijl de Zapatistas in Mexico al lang de wapens hebben neergelegd, zijn de Koerden in Rojava, Syrië, de dag van vandaag aan het strijden voor de overleving van hun maatschappij. Beide bewegingen streven naar directe democratie, socialisme, ecologie en feminisme en vinden hun roots in het marxisme. Ze stellen zich niet als doel de staatsmacht over te nemen noch om zich ervan af te scheiden, maar ze streven naar de ontwikkeling van een meer participatieve en rechtvaardigere politieke orde die vanuit de gemeenschap opwaarts zou moeten worden uitgebouwd.

Rojava is, tegen alle verwachtingen in, ontstaan te midden van de burgeroorlog in Syrië. Turkse en Syrische Koerden groepeerden zich in de regio en riepen op tot het vormen van een democratisch confederalisme. Deze samenleving zou een seculier alternatief moeten bieden voor het repressief en conservatief beleid in Turkije. De proto-staat staat onder enorme druk van alle kanten. Zowel Turkije, IS, de regering in Syrië en de oppositie vormen een bedreiging voor de overleving van het experiment. Hoewel er argwaan bestaat rond een samenwerking tussen het Syrisch regime en Rojava, staat de politieke visie van Rojava – de positie van de maatschappij ten opzichte van de staat versterken door middel van actiefburgerschap en zelfbestuur – haaks op de uiteindelijke doelstelling van de president van Syrië Bashar Al-Assad: het herstel van een gecentraliseerd staatsbestuur in Syrië. De overleving van het democratisch experiment wint weinig hoop.

20 jaar eerder en op een ander continent kwamen op de dag van de inwerkingtreding van de Noord-Amerikaanse Vrijhandelsovereenkomst (NAFTA), ongeveer 5000 rebellen van het EZLN (Ejército Zapatista de Liberación Nacional, ofwel het Zapatistisch Nationaal Bevrijdingsleger) uit de Lacandón Jungle in opstand. Na 10 jaar clandestiene organisatie in hun thuisbasis in de jungle, komen ze met hun strijdkreet, “Ya Basta!”, “Genoeg!”, naar buiten om hun onvrede kracht bij te zetten, niet alleen over de NAFTA, maar over alle eerdere neoliberale hervormingen die de leefwereld en huishoudens van de armste inheemse dorpingen ondermijnen (Gulewitsch, 2011). De Zapatista-opstand staat bekend als één van de meest invloedrijke linkse revoluties wereldwijd. Het behendig gebruik van het internet als propagandamedium om hun eisen tegen onrechtvaardigheid en discriminatie te verspreiden, heeft geleid tot een globaal solidariteitsnetwerk en veel aanhangers in Europa en Noord-Amerika (Gulewitsch, 2011).

Het streven naar de verwezenlijking van een autonome regering, de opkomst van invloedrijke gemeenschappen, de nadruk op gendergelijkheid, de antiautoritaire ideologie, de

nadruk op ecologisch behoud en respect voor alle levende wezens, zelfverdediging en vele andere aspecten geven aan hoe de Rojavarevolutie lijkt op de weerstand van de Zapatistas in het Zuiden van Mexico.

Om de vergelijking te maken tussen de Koerden en de Zapatistas voert dit project een comparatieve analyse uit die de gelijkenissen en verschillen tussen de twee rebellenbewegingen aan het licht brengt. De methode die we gebruiken voor deze comparatieve studie is die van *focused comparison*. Aan de hand van een *focused comparison* concentreren we ons op de intensieve vergelijking van bepaalde aspecten van deze twee gevallen. Steunend op het theoretisch kader in het boek ‘*Rebel Rulers: Insurgent Governance and Civilian Life during War*’ van Zachariah Cherian Mampilly identificeren we die bepaalde aspecten die de variatie van rebellenbesturen kunnen onderlijnen.

De reorganisatie van de Zapatistas en de Koerden in Rojava resulteerde in een *de facto* autonomie en een egalitair bestuursapparaat dat de staatachtige functies effectief repliceert. Hoe bieden beide rebellenbewegingen een uitgebreide civiele dienstverlening aan burgers onder hun gezag, en welke diensten zijn dat? Hoe ontwerpen beide groepen de structuren die ze ontwikkelen om deze staatsfuncties te bieden? Waarom bestaat er bij beide organisaties een nadruk op gendergelijkheid en hoe uit zich dat in de praktijk? Welke rol speelt de leider in de nieuwe samenlevingen en hoe onderscheiden die leiders zich van elkaar? Deze thesis wil een antwoord bieden op deze vragen en uiteindelijk de variatie tussen de organisatie van de Zapatistas en de Koerden in Rojava aan het licht brengen en verklaren.

Deze uiteenzetting is vervolgens opgedeeld in vijf hoofdstukken. In het tweede hoofdstuk wordt het theoretisch kader van Mampilly toegelicht en geëvalueerd. En in datzelfde hoofdstuk identificeren we de specifieke thema’s voor de comparatieve studie. Vervolgens, in hoofdstuk drie, bespreken we kort de gebruikte methodologie. Volgens een *focused comparison* concentreren we ons op de intensieve vergelijking van bepaalde aspecten van beide gevallen. Wat deze kwalitatieve comparatieve methode biedt is diepte: ze blijft gevoelig voor details die specifiek zijn aan de casussen. Het vierde hoofdstuk voorziet een uitgebreide literatuurstudie van rebellenbestuur, Rojava en de Zapatistas. Om beide rebellenbewegingen zo goed mogelijk te begrijpen wordt de literatuur intensief bestudeerd om diepgaande informatie te bekomen. Hoofdstuk vijf bestaat uit de kwalitatieve comparatieve studie op basis van het theoretisch kader en de literatuurstudies. Dit hoofdstuk wordt verder opgedeeld in de te vergelijken thema’s. Tenslotte eindigen we met een beknopte conclusie die een overzichtelijke weergave geeft van de belangrijkste gelijkenissen en de verschillen van de twee onderzochte rebellenbewegingen.

2. Theoretisch kader

Deze verhandeling tracht de verschillen en gelijkenissen te bepalen tussen twee gevallen van rebellenbestuur: de Koerden in Rojava, Syrië en de Zapatistas in Chiapas, Mexico. Rebellenbesturen zijn complexe verschijnselen die pogingen tot een simplistische categorisatie bemoeilijken. Om categorisatie toch mogelijk te maken is het belangrijk om zich vast te houden aan bepaalde thema's. Het theoretisch kader van Mampilly voorziet de thema's die o.i. belangrijk zijn bij de vergelijkende analyse van deze twee casussen.

Dit onderdeel is opgedeeld in drie delen. Ten eerste behandelt dit deel het boek van Mampilly: *'Rebel Rulers: Insurgent Governance and Civilian Life during War'*. Dan komt de evaluatie van het theoretisch kader aan bod en tenslotte identificeren we onze thema's aan de hand van het theoretisch kader en de literatuur die later aan bod komt in deze uiteenzetting.

2.1 'Rebel Rulers': theoretisch kader van Mampilly

Op basis van zijn veldwerken in D.R. Congo, Sri Lanka en Sudan, schreef Mampilly het boek *'Rebel Rulers: Insurgent Governance and Civilian Life during War'*. In dit werk bouwt Mampilly een theoretisch kader op van negen hypothesen die hij toetst aan drie casussen. Dit kader moet steun bieden bij het bepalen van de variatie in verschillende gevallen van rebellenbestuur. Hij start met het idee dat elke opstand of rebellenbeweging zich ontwikkelt binnen een specifieke context, maar desalniettemin vaak geconfronteerd wordt met dezelfde uitdagingen en gelijkaardige processen doormaakt als andere gevallen van rebellenbestuur. Het kader dat in zijn werk blijkt valabel te zijn, wil hij vervolgens toepasbaar maken op andere prominente rebellen organisaties. Hiervoor gebruikt hij secundaire literatuur.

Het succes van een rebellenbestuur wordt zelden gegarandeerd. De drie case studies die Mampilly analyseert in zijn boek kunnen dit illustreren: in Sri Lanka ontwikkelde de *Liberation Tigers of Tamil Eelam* (LTTE) een uitgebreid bestuursstelsel dat op een succesvolle manier diverse publieke goederen levert (inclusief onderwijs en gezondheid), in Soedan was het bestuur van de *Sudan People's Liberation Movement/Army* (SPLM/A) beperkt tot beveiliging, en in het oosten van Congo waren alle pogingen voor een bestuur van *Rally for Congolese Democracy* (RCD) mislukt.

Concreet tracht Mampilly in zijn boek te verklaren waarom sommige gewapende groepen doeltreffende governance systemen kunnen ontwikkelen, terwijl anderen daarin falen. Hij tracht variaties te illustreren tussen de manieren waarop rebellen hun

burgerbevolking besturen en argumenteert dat die variatie deels veroorzaakt wordt door de persoonlijke voorkeuren van het leiderschap van de rebellen en deels door de interacties die het heeft met een breed scala aan lokale en internationale sociale en politieke spelers (Mampilly, 2011).

2.2 Evaluatie theoretisch kader

Mampilly's werk komt van pas in deze uiteenzetting omdat hij zeer uiteenlopende rebellenbewegingen comparatief bestudeert en verschillende variabelen uitkiest om de vergelijking te maken. Hij voorziet nuttige theoretische instrumenten en andere sociale dynamieken waarmee we het fenomeen van rebellenbestuur verder kunnen verkennen.

Mampilly focust in zijn onderzoek in hoofdzaak op de doeltreffendheid van de rebellensturen in de gekozen casussen om zijn negen hypotheses te toetsen. Een 'doeltreffend bestuur' definieert Mampilly (2011) aan de hand van het vermogen van verschillende organisaties binnen verschillende bestuursfuncties om een burgerbevolking te besturen (zie literatuurstudie) Deze uiteenzetting heeft een andere, meer analytische ambitie. Niet alleen de doeltreffendheid van het bestuur, maar ook verschillende factoren die daaraan bijdragen, de manier waarop ze de bevolking organiseren, de verschillende aspecten van de ideologie die aan bod komen en de manier van leidinggeven worden onderzocht. Daarom ontleden we zijn theoretisch kader om vervolgens alle specifieke thema's te selecteren en te internaliseren in een nieuwe kader dat we verder aanvullen met belangrijke aspecten van onze eigen literatuurstudies.

Daarentegen zijn er enkele nadelen verbonden aan het gebruik van zijn theoretisch kader in deze uiteenzetting. Vooreerst ligt zijn focus vooral bij rebellenbewegingen die top-down bestuurd worden, waarbij de leidersfiguren veel macht toebedeeld wordt. Zoals later duidelijk wordt in de literatuurstudie, is het bij de Zapatistas en de Koerden net de bedoeling om een bottom-up politieke structuur in te voeren. We moeten echter sceptisch blijven over de mogelijkheid dat deze bewegingen zich in werkelijkheid ook houden aan hun oorspronkelijke ambities.

Ten tweede is het volgens Mampilly niet noodzakelijk om burgervertegenwoordiging (derde kernfunctie van een moderne overheid, zie literatuurstudie) te integreren in de evaluatie van de doeltreffendheid van een rebellenbestuur. En aangezien in zijn case studies de doeltreffendheid van het rebellenbestuur een basis thema is, komt burgervertegenwoordiging niet aan bod. Hoewel het voor zijn onderzoek inderdaad van

weinig belang is, kan het voor dit onderzoek beschouwd worden als een lacune aangezien burgervertegenwoordiging een gewichtig onderwerp is als we spreken over directe democratie, iets waar zowel de Koerden als de Zapatistas naartoe willen werken. Dit neemt niet weg dat zijn kader en de verschillende thema's die het wel biedt, alsnog nuttig is voor dit onderzoek.

2.3 Selectie van thema's

Zoals gezegd worden de case studies van Mampilly hoofdzakelijk bestudeerd aan de hand van de doeltreffendheid van een rebellenbestuur. Die doeltreffendheid wordt geëvalueerd volgens de mate waarin het de drie voornaamste kernfuncties van een moderne overheid voorziet, namelijk veiligheid, welzijn en burgervertegenwoordiging. Dit zijn bijgevolg onze eerste drie thema's voor de comparatieve studie. Het thema 'veiligheid' kan verder onderverdeeld worden in de aanwezigheid van een doeltreffende handhaving van de bevolking door de **defensie of politie** enerzijds en het bestaan van een **systeem dat openbare geschillen oplost** anderzijds. Vervolgens kan het thema 'welzijn' onderverdeeld worden in aan de ene kant het bestaan van **onderwijsinstellingen** en aan de andere kant de aanwezigheid van een **gezondheidssysteem**. Tenslotte wordt het thema '**burgervertegenwoordiging**' opgenomen in de studie als derde kernfunctie.

Vervolgens is het **sociaal contract** een belangrijk aspect van rebellenbestuur. Als de rebellen zich houden aan hun verplichtingen van het sociaal contract kunnen ze de legitimiteit voor hun politiek gezag verder uitbreiden. Het thema "sociaal contract" wordt mee opgenomen in de comparatieve analyse.

Tenslotte voorziet Mampilly het thema '**economie**'. De bronnen van financiering van de rebellenorganisaties hebben volgens Mampilly gedeeltelijk een effect op de resultaten van het bestuur. Hij nuanceert dit argument met 'gedeeltelijk' omdat rebellen een grote verscheidenheid aan actieve financieringsbronnen kunnen hebben en behendig zijn in het wisselen tussen de beschikbare mogelijkheden. Het is dus moeilijk om deze factor te onderzoeken aangezien die niet per se constant blijft. Desondanks nemen we dit thema mee in beschouwing.

Er zijn enkele thema's die onbesproken blijven in het kader van Mampilly, maar die wel belangrijk zijn om deze specifieke gevallen beter te begrijpen. Aan de hand van de literatuurstudies van de Zapatistas en Rojava, die verder in deze uiteenzetting worden

aangeboden, selecteren we de volgende bijkomende thema's: gendergelijkheid en leiderschap. Beide bewegingen benadrukken **gendergelijkheid** en de emancipatie van vrouwen op elk niveau van hun sociaal en politiek leven. Dit is des te meer opvallend, aangezien beide bewegingen opereren binnen gemeenschappen die gekenmerkt worden door zeer patriarchale contexten. Wordt er in de praktijk evenveel aandacht besteed aan gendergelijkheid en vrouwen emancipatie als de ideologieën het voorschrijven? Hoe gaan beide bewegingen om met de emancipatiedoelen? Vervolgens selecteren we het thema **leiderschap**. Öcalan en Subcomandante Marcos staan op verschillende manieren achter dezelfde idealen en toch spelen ze dit uit op heel uiteenlopende manieren. Is er een kloof tussen de intenties van de leiders en hun daadwerkelijke gedrag? Hoe verschilt de uitwerking van de leidersrol van Öcalan van die van Subcomandante Marcos?

Samenvattend kunnen we **9 thema's** identificeren voor de comparatieve studie: defensie en politiek; het gerechtelijk systeem; onderwijs; gezondheid; vertegenwoordiging en politiek; sociaal contract; economie; gendergelijkheid en leiderschap. Met deze thema's in het achterhoofd formuleren we de volgende centrale onderzoeksvraag: *Wat zijn de gelijkenissen en de verschillen tussen de Koerden in Rojava en de Zapatistas in Chiapas?*

3. Methodologie

Om de vergelijking te maken tussen de Koerden in Syrië en de Zapatistas in Mexico voert deze studie een comparatieve analyse uit die de gelijkenissen en verschillen tussen de twee rebellenbewegingen aan het licht brengt. Op basis van het theoretisch kader van Mampilly zijn zes thema's geïdentificeerd aan de hand van dewelke de vergelijking wordt gemaakt. Het kader van Mampilly wordt gebruikt als leidraad, maar de comparatieve studie wordt niet tot deze thema's beperkt. Aangezien er geen mogelijkheid was om plaatselijk veldwerk te doen is deze studie gebaseerd op secundaire literatuur omtrent de Zapatistas, Rojava en rebellenbestuur.

3.1 Wat is een comparatieve studie?

Een comparatieve studie kan ingezet worden om de patronen van overeenkomsten en verschillen in een beperkt aantal gevallen te onderzoeken. In een dergelijke studie is het van belang om te werken met een beperkt aantal gevallen, omdat men vertrouwd moet raken met

elk individueel geval dat in de studie is opgenomen. Deze aanpak is bijzonder geschikt om diversiteit te verkennen, culturele of historische betekenis te interpreteren en om theorievorming te bevorderen (Ragin, 1994).

Vergelijkende studies beginnen over het algemeen met de identificatie van een zorgvuldig geselecteerd fenomeen dat op de één of andere manier intrinsiek interessant is (Ragin, 1994). Voor deze studie kiezen we als fenomeen de politieke reorganisatie van een samenleving naar een autonoom zelfbestuur door een rebellenbeweging. Vervolgens gebruiken we een theoretisch kader om thema's te identificeren waaraan we de overeenkomsten en verschillen tussen beide gevallen kunnen toetsen.

Hague en Harrop (2013) bieden ons een overzicht van de voor- en nadelen van het gebruik van een comparatieve benadering. Wat de voordelen betreft, komen we ten eerste meer te weten over plaatsen en situaties waarover we het minst weten. In ons geval verbreedt de comparatieve benadering ons begrip over rebellenbestuur in de praktijk. Ten tweede bevordert deze benadering ons vermogen om te classificeren binnen het domein van rebellenbestuur. Hieruit kunnen we verklarende speculaties afleiden.

Men moet ook rekening houden met enkele valkuilen bij het uitvoeren van een comparatieve studie. Vooreerst vereist een dergelijke benadering een grote hoeveelheid aan kennis. Omdat er geen veldwerk ondernomen wordt in dit geval baseren we deze uiteenzetting op secundaire literatuur, dit kan de hoeveelheid aan informatie tegenwerken. Afgezien daarvan bestuderen we slechts twee casussen, wat het relatief gemakkelijk maakt om voldoende kennis te vergaren. Ten tweede omdat bepaalde fenomenen zich voordoen in verschillende contexten in beide gevallen kunnen ze telkens een andere betekenis hebben. Het is daarbij van belang om tijdens de studie op de hoogte te zijn van de specifieke conventies per land of regio. Ten derde maakt globalisering het moeilijk om situaties van rebellenbestuur in verschillende landen apart te bestuderen. Tegenwoordig is het relatief gemakkelijk om vanuit verschillende landen van elkaar te leren, om elkaar na te bootsen en te beïnvloeden. Deze processen van interactie maken de comparatieve analyse moeilijker omdat we er niet van uit kunnen gaan dat we afzonderlijke en aparte eenheden met elkaar vergelijken. Wat we wel kunnen doen is de interactie en het leren van elkaar mee in rekening nemen wanneer we een beweging bestuderen (Hague & Harrop, 2013).

3.2 Keuze van casussen

De twee casussen zijn gekozen omdat zij belangrijke raakvlakken hebben terwijl ze tegelijk erg verschillen van andere rebellenbestuur organisaties. Ten eerste tonen hun historische relaties met de natiestaten waar zij tegen mobiliseren grote overeenkomsten. Zowel de Koerdische identiteit in Turkije als de inheemse identiteiten in Mexico zijn in grote mate gepolitiseerd geraakt als antwoord op het assimilatiebeleid van hun natiestaten. Ten tweede zijn de opstanden van de Zapatistas in Chiapas en de Koerden in Rojava beide ingeleid door linkse guerrilla groepen die gebieden door middel van gewapende strijd hebben ingenomen en vervolgens met de lokale bevolking hebben samengewerkt om hun gezag te ontmantelen en te vervangen door instellingen die worden geleid op niveau van de gemeenschappen. Deze politieke reorganisatie verschilt sterk van “gewone” opstanden. De meeste rebellenorganisaties zijn immers hiërarchisch en worden bestuurd van bovenaf, zoals Mampilly (2011) aanhaalt in zijn studie: *“Despite occasional proclamations to the contrary, these organizations tend to be top-down entities, with tremendous power invested in the leadership.”* Dit is wat Rojava en de Zapatistas onderscheidt van andere rebellenorganisaties. Deze revolutionaire bewegingen veranderen de tactieken: in plaats van het streven naar de controle van de staat over te nemen, verkennen ze een gebied waarin zij kunnen experimenteren met staatloze bestuursmodellen. Ze zijn op zoek naar een bottom-up structuur waarin de beslissingsprocessen zo dicht mogelijk bij het volk gebeuren. Ze hebben bewezen het vermogen te hebben om nodige diensten aan een gemeenschap te bieden in de afwezigheid van effectieve oplossingen vanuit de staat. Maar we moeten opnieuw sceptisch blijven over de mogelijkheid dat ze zich in de werkelijkheid ook houden aan hun oorspronkelijke ambities. Geschiedenis toont aan dat bewegingen die een filosofische insteek hebben dat iedereen gelijk hoort te zijn voor de wet, in de praktijk bijna altijd autoritaire kenmerken vertonen. Ondanks veel positieve ontwikkelingen en beslissingen van de PYD blijft het verontrustend dat ze beweren een parallel bestuursmodel op te zetten dat lijkt op een staat, maar dit in feite niet is.

3.3 Comparatieve methode

De methode die we gebruiken voor deze comparatieve studie is die van *focused comparison*. *Focused comparisons* concentreren zich op de intensieve vergelijking van bepaalde aspecten van twee of drie gevallen. Hierbij ligt de nadruk evenveel op de vergelijking als op de gevallen zelf, hierdoor onderscheidt het zich van een vergelijkende

methode aan de hand van case studies, die meer focussen op het vergelijkende aspect. In *focused comparisons* worden de dimensies van een vergelijkende studie aangekaart, de overeenkomsten en verschillen geïdentificeerd en pogingen ondernomen om af te rekenen met de waargenomen contrasten. Een nadeel verbonden aan deze methode is dat ze niets oplevert in breedte: op basis van de studie van twee casussen kunnen bevindingen niet gegeneraliseerd worden om hypothesen en voorspellingen te vormen. Wat deze methode wel biedt is diepte. Net zoals de methode op basis van case studies blijft ze gevoelig voor details die specifiek zijn aan de casussen, en bovendien eist ze de intellectuele discipline die inherent is aan de vergelijkende analyse (Hague & Harrop, 2013).

4. Literatuurstudie

4.1 Rebellenbestuur

Dit onderdeel begint met een overzicht van de auteurs die de voornaamste bijdrage leveren aan ons onderzoek met betrekking tot het onderwerp “rebellengestuur”. Vervolgens trachten we een definitie van rebellengestuur af te bakenen aan de hand van de bijdragen van deze verschillende auteurs. Daarna behandelen we de manier waarop rebellen legitimiteit verkrijgen voor hun politiek gezag. Door middel van een sociaal contract onderwerpt een bevolking zich aan het gezag van de heerser in ruil voor de bescherming van haar rechten. Daaropvolgend gaan we na wat de variatie tussen rebellengesturen veroorzaakt. Mampilly (2011) argumenteert dat de doeltreffendheid van een rebellengestuur deels die variatie veroorzaakt. De mate van doeltreffendheid hangt af van in hoeverre de bevolking gebruik maakt van de diensten die het bestuur voorziet en dit meestal binnen de sectoren veiligheid, welzijn en vertegenwoordiging. Aansluitend behandelen we de mate van aan- of afwezigheid van de staat binnen het gebied dat onder controle van de rebellen gevallen is, voor de eigenlijke machtsovername. Mampilly (2011) argumenteert dat die factor immers de slaagkans van het rebellengestuur kan beïnvloeden. Tenslotte werpen we licht op de verschillende manieren waarop de bevolking zich kan verzetten. Arjona (2014) argumenteert dat verzet afhangt van de kwaliteit van de vooraf bestaande instituties en de manier waarop de rebellen de bestuurstaken overnemen.

Literatuur

Voor literatuur over rebellenbestuur richt deze studie zich voornamelijk op drie auteurs: Zachariah Cherian Mampilly, Ana Arjona en Nelson Kasfir. Deze drie werden gekozen omdat zij eveneens het gebrek aan vergelijkende analyse rond rebellenbestuur erkennen en daarop reageren met hun onderzoek. Bovendien dragen zij beduidend bij tot de omkadering van deze studie. Zoals besproken in de inleiding is rebellenbestuur een onderbenut thema op gebied van comparatieve analyse.

Definities en omvang

Arjona (2014) definieert *governance* als de vormgeving van regels om de handhaving van een burgerbevolking te reguleren. Die regels kunnen elke domein van het lokale leven betreffen, zowel op vlak van politiek, van economie als van sociale relaties. *Rebel governance* kan dan begrepen worden als de creatie van dergelijke regels door irreguliere gewapende

Volgens Mampilly (2011) verwijst rebellenbestuur naar “*the range of possibilities for organization, authority, and responsiveness created between guerrillas and civilians*”. Rebellenorganisaties kunnen bestuurstaken overnemen van de zittende regering. Mogelijke bestuurstaken bestaan uit o.a.: beschermingseenheden voor het volk voorzien, onderwijs -en gezondheidsdiensten voorzien, voedselvoorziening en –distributie, verdeling van grond en andere middelen, onderdak voorzien voor de bevolking en andere zaken zoals het aankaarten van diefstal, prostitutie en druggebruik.

Men kan volgens Kasfir (2015) spreken over ‘besturen door rebellen’ wanneer deze rebellen een bevolking engageren om een gemeenschappelijk doel te bereiken. In veel gevallen van rebellenbestuur creëren rebellen een regering louter om hun eigen belangen na te streven. Om een dergelijke regering op te richten dienen ze controle te verwerven over een gebied dat bevolkt is door gewone burgers, m.a.w. geen strijders. Deze bestuursvormen zijn dikwijls labiel, fragiel en van korte duur.

Sociaal contract

Omdat een rebellenbestuur gewoonlijk ontstaat tijdens burgeroorlogen, komt er volgens Kasfir (2015) steeds minstens een klein aspect van dwang naar de bevolking toe aan te pas, ongeacht de verkondigingen van de rebellen. Tevens is de steun van de

burgerbevolking geen vereiste voor het slagen van hun project. Een rebellenbestuur kan even goed overleven in een context van dwang en miskennis van de bevolking. Mampilly (2011) daarentegen argumenteert dat angst alleen niet voldoende is om op lange termijn orde te handhaven. Angst kan wel dienen als een eerste voorwaarde om controle over een grondgebied te verwerven en loyaliteit van de bevolking te krijgen, maar het is geen duurzame strategie aangezien het de bevolking ontvankelijk maakt voor toenadering door andere politieke actoren. De steun van de bevolking winnen is voor vele opstandelingen een essentiële voorwaarde om hun politieke project te doen slagen. Om legitimiteit te verkrijgen voor hun politiek gezag moeten ze investeren in bepaalde activiteiten die in zekere mate de toestemming van de burgerbevolking kunnen genereren. Met de toestemming van de burgerbevolking wordt bedoeld dat ze niet onder dwang of uit angst het rebellenbestuur steunen, maar dat ze steun betuigen uit eigen wil. Het is immers het aangaan en de naleving van een sociaal contract dat bepaalt of een groep steun krijgt voor zijn politieke autoriteit. De theorie van het sociaal contract poneert dat een bevolking zich onderwerpt aan het gezag van de heerser in ruil voor de bescherming van hun rechten (Mampilly, 2011). De rebellen moeten hun deel van het contract vervullen om de steun van de bevolking te verkrijgen en te behouden.

Doeltreffendheid

Mampilly (2011) meent dat het bestaan van verschillende soorten van rebellenbestuur niet enkel te wijten is aan de veranderende persoonlijke wil van de rebellenleiders, maar ook aan allerlei interacties en onderhandelingen tussen leiders en andere spelers. Deze spelers omvatten gewone burgers, maar ook religieuze instellingen, humanitaire organisaties, internationale organisaties, bedrijven, enzovoort. Het komt vaak voor dat deze actoren het rebellenbewind tegenwerken. De variatie tussen *rebellensbesturen* is volgens Mampilly evenredig met de mate waarin de burgers het rebellenbewind ‘doeltreffend’ achten. In feite voeren het en de zittende staatsmacht een wedstrijd voor de loyaliteit van de burgermaatschappij. Het kan steun winnen voor haar politieke autoriteit door openbare voorzieningen te verschaffen en een soort van informeel sociaal contract in te voeren.

Een ‘doeltreffend bestuur’ definieert Mampilly (2011) aan de hand van het vermogen van verschillende organisaties binnen verschillende bestuursfuncties om een burgerbevolking te besturen. Deze bestuursfuncties zijn de aanwezigheid van een doeltreffende handhaving van de bevolking door leger of politie en het bestaan van een systeem dat openbare geschillen

kan oplossen, de voorziening van publieke goederen zoals onderwijs en gezondheidsdiensten en de ontwikkeling van wetgevende instanties en andere mechanismen die erop gericht zijn de burgerbevolking te vertegenwoordigen. Deze sectoren komen overeen met wat over het algemeen als de drie kernfuncties van de moderne overheid worden beschouwd, namelijk veiligheid, welzijn, en vertegenwoordiging. De mate van doeltreffendheid hangt af van in hoeverre de bevolking gebruikt maakt van deze diensten. Zodoende probeert het rebellenbestuur hun politieke autoriteit te legitimeren door de werking van de staat na te bootsen. Terwijl de praktische elementen van bestuur - op basis van de besproken kernfuncties - van cruciaal belang zijn, is het de combinatie van die praktische elementen met de symbolische taal van de staat dat de legitimiteit van de staat kan reproduceren. Zo pogen ze legitimiteit te verwerven door middel van volksliederen, vlaggen, begrafenisrituelen, enzovoort. Diefstal van zo'n symbolen door oppositiegroepen kan resulteren in een machtswissel. Anderzijds zijn symbolen van de staat zijn niet aan bepaalde instellingen gekoppeld. Een instelling kan op een bepaald moment overheidsautoriteit uitoefenen en op een ander moment onbelangrijk zijn (Lund, 2006).

Desondanks bestaan er voor de zittende staatsmacht talrijke opportuniteiten om de inspanningen van het rebellenbestuur in te perken. Zij genieten immers juridische soevereiniteit die erkend wordt door de internationale gemeenschap, iets waar het rebellenbestuur geen aanspraak kan op maken.

Staatstructuur: *rentier state* vs. *merchant state*

Essentieel voor het begrijpen van het vermogen van verschillende rebellenbestuur organisaties is de verkenning van de complexe relaties tussen de rebellen, de zittende regering, de burgerbevolking en derde spelers. Mampilly (2011) argumenteert dat de mate waarin de staat betrokken was in de maatschappij voorafgaand aan de overname door de rebellen de slaagkans van het rebellenbestuur kan beïnvloeden. Zo maakt hij een onderscheid tussen de 'rentier state' en de 'merchant state'.

Een *rentier state* is een economie die afhankelijk is van substantiële externe huur. Met andere woorden, een *rentier state* genereert inkomsten uit de 'verhuur' van haar eigen middelen, zowel natuurlijke als financiële middelen. Voorbeelden van *rentier states* zijn olieproducerende landen in het Midden-Oosten. Volgens veel literatuur omvat de theorie van *rentier states* het argument van de 'grondstoffen-vloek'. Voorstanders van dit argument ponereren dat de beschikbaarheid van inkomsten uit de uitvoer van natuurlijke hulpbronnen

autoritaire tendensen aanspoort (Mkandwire, 2017). Leaders met een aanzienlijk hoeveelheid rijkdom zouden naar eigen goeddunken politieke steun kunnen verlenen en een dwangvermogen kunnen handhaven om politieke verandering te onderdrukken. Echter recente studies tonen aan dat inkomsten uit de verhuur van natuurlijke rijkdommen een positieve impact kunnen hebben op regimes. Een aantal grondstofrijke landen bewijzen succesvol te zijn in de handhaving van democratische regimes. Naast de gevestigde grondstofrijke democratieën, zoals Noorwegen, Canada en Australië is er een duidelijke opkomst van stabiele democratische regimes in bijvoorbeeld Bolivia, Chili, Botswana, Zuid-Afrika en Indonesië. De verklaring hiervoor is dat een overvloed aan natuurlijke hulpbronnen de angst bij de invloedrijke, hogere klassen voor herverdeling van het privé-inkomen door belastingheffing vermindert en helpt daarmee de stabilisering van de democratische regimes (Gurses, 2011). De overheid heeft dus weinig politieke noodzaak om het belastingsysteem bij de burgers te stimuleren. Bijgevolg heeft de bevolking in een *rentier state* weinig bewustzijn van haar politieke macht. De ontkoppelde staat produceert een apolitieke bevolking (Mampilly, 2011).

Daarnaast is de economie van een *merchant state* zeer afhankelijk van binnenlandse belastingen en import- en exportbelastingen (Mkandwire, 2017). In de *merchant state* is de bevolking betrokken in de politieke besluitvoering door haar directe financiële bijdrage aan de economie. Zo beperkt zij actief de autoriteit van de staat op een manier die bevorderend is voor heel de staatsinrichting.

Beide structuren beïnvloeden het vermogen van het rebellenbestuur op hun eigen manier. Burgers die zich in een *rentier state* bevinden zijn zich niet bewust van hun capaciteit om politieke invloed uit te oefenen. In dit geval is het moeilijker voor een rebellenbestuur om te rekenen op de steun van de bevolking. In de *merchant state* zijn burgers het gewend om zeggenschap te hebben in politieke zaken. In geval van een rebellenbestuur zijn ze zich ervan bewust dat hun steun aan de nieuwe politieke autoriteit persoonlijke voordelen kan opleveren (Mampilly, 2011). Het vermogen van een rebellenbestuur om effectief te kunnen besturen hangt volgens Mampilly dus aanzienlijk af van de strategie die de zittende regering aanhangt.

4.2 Rojava

Dit hoofdstuk begint met een overzicht van de belangrijkste literatuur over Rojava. Vervolgens gaat de bespreking verder door Rojava weer te geven in een korte schets. Daarop volgt een verhandeling van de geschiedenis van Rojava: we bespreken het ontstaan van de

PKK, de interne ontwikkeling en transformatie van de partij en de Arabische Lente in Syrië. Aansluitend daarop komt aan bod hoe die context de weg heeft opengemaakt voor de revolutie in Rojava. Tenslotte werpen we licht op de actuele toestand van Rojava en op de relaties met verschillende actoren die invloed uitoefenen op de overleving van het experiment.

Literatuur

Rojava is nog steeds “in opbouw”. Hierdoor is het moeilijk om een definitief beeld te schetsen en bestaat er tevens nog relatief weinig academische literatuur over het democratisch experiment. Bovendien is het steeds aangewezen om met een kritisch oog naar de bestaande literatuur te kijken. De Koerdische kwestie en het project in het Noorden van Syrië zijn ontvankelijk voor zowel activisten als critici. Hierbij is het belangrijk om steeds af te wegen met welke vooringesteldheid te auteur over de regio schrijft.

Jongerden en Akkaya zijn coauteurs van de artikels “*Born from the left: the making of the PKK*” en “*Reassembling the Political: The PKK and the project of Radical Democracy*”, en van het boek “*Democratic confederalism as a Kurdish Spring: the PKK and the quest for Radical Democracy*”. Het eerste artikel behandelt de ontstaansgeschiedenis van de PKK waarbij de nadruk ligt op het proces van ideologische groepsvorming, de partijopbouw en de organisatie van revolutionair geweld als middel voor politieke verandering. Het laat zien hoe de PKK niet alleen haar inspiratie uit de revolutionaire linkse bewegingen in Turkije heeft gehaald, maar ook verder bouwt op hun ervaringen. “*Reassembling the Political: The PKK and the project of Radical Democracy*” verkent de betekenis en de praktische implicaties van het Koerdische project van radicale democratie. De data voor deze studie haalden ze voornamelijk uit de studie van de gevangenisnotities van Öcalan en uit andere belangrijke PKK-documenten zoals congresverslagen en formele beslissingen.

Het boek “*Revolution in Rojava*” van Michael Knapp, Anja Flach en Ercan Ayboga¹ is een belangrijke bron en biedt een actuele visie van de regio. De auteurs van het boek hebben op basis van hun ervaringen in Rojava een gebundeld overzicht neergeschreven van verschillende getuigenissen over en analyses van het revolutionaire experiment in Syrië.

¹ Michael Knapp is een historicus van de radicale democratie. Zijn onderzoek richt zich op de Koerdische kwestie en de oprichting van alternatieven voor het kapitalisme. Anja Flach is etnoloog en lid van de vrouwenraad “Rojbîn” in Hamburg. Ze verbleef twee jaar in het Koerdische vrouwen guerrilla leger en bracht eerder boeken uit over haar ervaringen. Ercan Ayboga is milieu-ingenieur en activist. Hij is medeoprichter van de campagne “Tatort Koerdistan” en woont in Noord-Koerdistan. (“Witnesses to the Revolution in Rojava”, 2016).

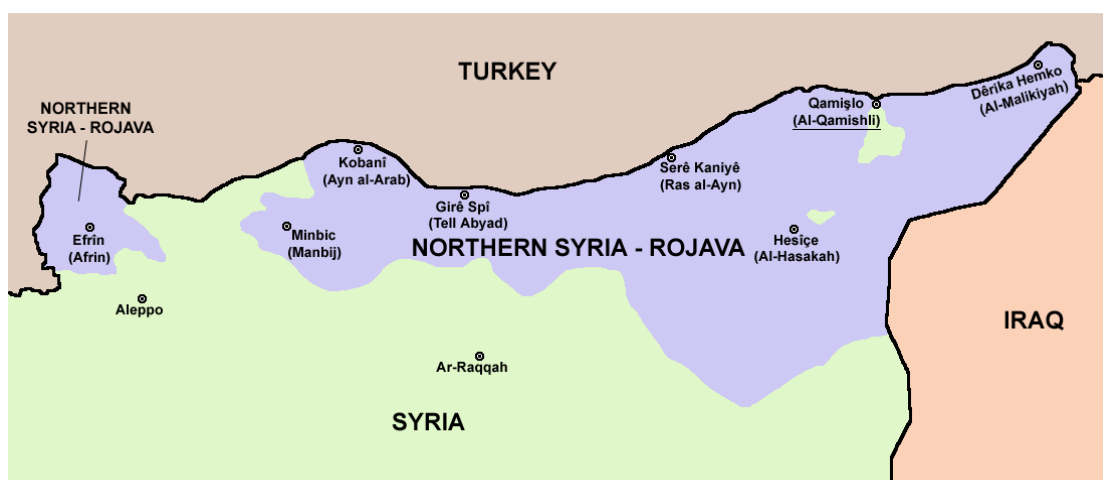
Enige voorzichtigheid is geboden bij het lezen en gebruiken van het boek, aangezien de auteurs elk met hun eigen vooringenomenheid Rojava hebben bezocht. Het boek werd geschreven in 2014 na een eerste reis naar Rojava en aangepast en vertaald in 2016 na een volgend bezoek. In de oorspronkelijke versie is het voorwoord geschreven door Cemil Bayik, de huidige leider van de PKK (Partiya Karkerên Kurdistanî, ofwel Koerdistan Arbeiderspartij)

Vervolgens is “*The ambiguities of democratic autonomy: the Kurdish movement in Turkey and Rojava*” van Michiel Leezenberg een belangrijke bron voor ons onderzoek. Deze studie schetst de ideologie van democratische autonomie, ontwikkeld door PKK-leider Abdullah Öcalan uit de libertarische en anarchistische geschriften van Murray Bookchin, als alternatief voor de autoritaire en centralistische natie staat.

Robert Lowe publiceerde het rapport “*Rojava at 4: Examining the Experiment in West Kurdistan*” om nieuwe inzichten te verwerven over Rojava. Het rapport is een samenvatting van presentaties en discussies uit een workshop georganiseerd op 19 juli 2016 door het LSE Centrum van het Midden-Oosten.

Situering

Rojava is de benaming voor het *de facto* autonome gebied dat bestaat uit drie kantons in Syrië: Kobani, Afrin en Cizir. Het gebied is een natuurlijke uitbreiding van de Koerdische regio van en Turkije. De naam “Rojava” betekent letterlijk “daar waar de zon ondergaat” en ligt dan ook in het Westelijke gedeelte van Koerdistan. Rojava wordt trouwens ook vaak West-Koerdistan genoemd. Koerdistan of “land van de Koerden” is verdeeld over vier staten van het Midden-Oosten: Turkije, Irak, Iran en Syrië (House Organ, 2015). In de volgende afbeelding zien we in het paars de *de facto* grenzen van Rojava.

De facto grenzen van Rojava (PANONIAN, 2017).

In juli 2012 zijn de Koerden erin geslaagd geweldloos de controle te verkrijgen over het gebied. Dit onder leiding van de partij PYD (Partiya Yekîtiya Demokrat, ofwel de Democratische Unie Partij), de grootste plaatselijke macht. De PYD is nu aan de macht in het grootste deel van de Koerdische regio. Zij zijn geaffilieerd met de PKK, een organisatie die door de NATO, de EU en de VS als een ‘terroristische organisatie’ wordt beschouwd, omwille van hun gewelddadige optreden in Turkije (House Organ, 2015).

In 2015 werd Tel Abyad ingenomen door de defensie troepen van Rojava en kozen de volksraden in het gebied ervoor om geannexeerd te worden aan Kobani. Sinds deze annexatie strekt Rojava zich geografisch uit over de hele noordergrens van Syrië met Turkije, met uitzondering van een gebied van 98km tussen Afrin en Kobani (Knapp, Flach, & Ayboga, 2016). Deze strook wordt gecontroleerd door IS en sterk verdedigd door de Turkse staat. Turkije is tegenstander van een eengemaakt gebied, omdat ze dan een tweede *de facto* ‘Koerdistan’ als buur hebben (naast die van Irak) In die zin werken de acties van de terreurgroep IS in het voordeel van Turkije, omdat zij strijden tegen de PYD en de YPG (Yekîneyên Parastina Gel, ofwel de Volksbeschermingseenheden)

Achtergrond

KOERDISTAN ARBEIDSPARTIJ

De PKK is één van de belangrijkste seculiere, extreemlinkse organisaties in het Midden-Oosten. De PKK werd officieel opgericht in Turkije in 1978 en is nog steeds actief, hoewel er intussen enkele interne evoluties zijn geweest. De partij wordt door de NATO, de EU en de VS bestempeld als een terroristische organisatie. Hoe dan ook is het belangrijk de geschiedenis en ideologische fundamenteën van de PKK te kennen teneinde de doorzetting en de onverzettelijkheid van de strijders te begrijpen.

Eind jaren 60, geïnspireerd door de gebeurtenissen in de rest van de wereld (zoals in Cuba), kende Turkije een opkomst van het linkse gedachtegoed. Er vormden zich een aantal linkse partijen en een socialistische revolutie leek zich aan te kondigen. In die trend vormde zich in Ankara begin jaren 70 onder leiding van Abdullah Öcalan een groep die zichzelf de Koerdische revolutionairen noemde. Hun bedoeling was een revolutie te starten met als einddoel de oprichting van de onafhankelijke en democratische Koerdische staat Koerdistan. In 1977 werd de groep gereorganiseerd en groeide uit tot de PKK. De partij werd formeel opgericht op 26-27 november 1978. De meeste leden en leiders werden gerekruteerd ofwel in universiteitsmiddelen ofwel binnen de laagste sociale klasse. Dit maakte de PKK verschillend

van andere Koerdische partijen, die meestal gevormd werden rond inheemse personen en structuren (Jongerden & Akkaya, 2011).

Na de militaire coup van 1980 werd het Turkse links onderdrukt. Tienduizenden werden gefolterd en vermoord. Om hieraan te ontkomen vluchtten de PKK en Öcalan eerst naar Libanon en vervolgens naar Syrië waar ze hun vechters konden beginnen opleiden. Hoewel Syrië een repressieve politiek voerde tegen de Koerdische bevolking, ervoer de regime van Hafez Al-Assad de PKK oorspronkelijk niet als vijandig: de eerste doelstelling van de PKK was immers de bevrijding van Turks-Koerdistan en dit kwam de Syrische autoriteiten, van oudsher vijanden van de Turken, goed uit. Pas later werden ook Oost- en West-Koerdistan de inzet van de Koerdische bevrijdingsstrijd (De Jong, 2016).

Op het einde van de jaren '90 dreigt de Turkse president om de watertoevoer naar Syrië te blokkeren om de Syrische regime te dwingen haar steun aan de Koerdische rebellen die actief zijn in het zuiden van Turkije in te trekken. De PKK-kampen in Syrië werden drooggelegd en Öcalan wordt gedwongen het land te verlaten. Op 15 februari 1999 werd Öcalan in Kenia gearresteerd, veroordeeld wegens verraad en separatisme en ter dood veroordeeld. Hij werd opgesloten in de gevangenis van Imrallah in de Zee van Marmara, waar hij als enige gedetineerde in eenzame opsluiting verbleef. In 2005 oordeelde het Europees Hof voor de Rechten van de Mens dat hij een oneerlijk proces had gekregen en werd zijn straf omgezet in een levenslange celstraf (Knapp, Flach, & Ayboga, 2016).

TRANSFORMATIE BINNEN DE PKK

Tijdens zijn gevangenschap, maakte Öcalan kennis met de werken van Murray Bookchin. Murray Bookchin was een Amerikaanse anarchist die argumenteerde dat een maatschappij moest bestaan zonder hiërarchie en gebaseerd zijn op sociale ecologie, libertarisch socialisme en directe democratie (Stanchev, 2015). Onder invloed van de ideeën van deze laatste evolueerde de ideologie van Öcalan, en met hem die van de PKK: van een beweging die eens de nationale bevrijding van de Koerdische staat beoogde naar een beweging die streeft naar democratisch confederalisme en democratische autonomie (zelfbestuur binnen gemeenschappen) zonder staat. Öcalan vervangt de idealen van een Koerdische staat door nieuwe ideeën –ideeën van radicale democratie en staatloze confederatie. Een natie mag volgens hem niet bepaald worden door etniciteit of taal, maar moet gevormd worden op basis van burgerschap. De bevrijding van het Koerdische volk zal niet bewerkstelligd worden door middel van staatsvorming, maar door het uitdiepen van

democratie. Autonomie zou volgens hem de enige haalbare oplossing zijn voor Koerdische gemeenschappen (Jongerden & Akkaya, 2011).

PYD

De PYD werd opgericht in 2003 na een reorganisatie binnen de PKK. Deze reorganisatie volgde op discussies omtrent het gecentraliseerde karakter van de partij en was één van de eerste uitkomsten van de interne paradigmaverschuiving van staatsvorming naar zelfbestuur. Na haar ontbinding als gecentraliseerde partij transformeerde de PKK tot een geheel van partijen en organisaties. De PYD was één van die nieuwe organisaties binnen dit geheel. Gebaseerd op eerdere steun voor de PKK bij sommige Koerden in Syrië, werd de PYD opgericht als de Syrische tak van de beweging en is sindsdien getransformeerd van een zijtak van de PKK naar de voornaamste Koerdische partij in Syrië (Lowe, 2016). De politieke visie van de PYD impliceert het versterken van de positie van de maatschappij ten opzichte van die van de staat op basis van actieve burgerschap en zelfbestuur. Na de uitlevering van Abdullah Öcalan in 1998 zijn de betrekkingen tussen de Syrische regering en de PKK verslechterd. Door de affiliatie met de PKK wordt de PYD door zowel de Turkse als de Syrische regering als onbetrouwbaar ervaren (Jongerden & Knapp, 2014).

ARABISCHE LENTE

De Syrische burgeroorlog begon als een onderdeel van de opstanden in het voorjaar van 2011 in Noord-Afrika en het Midden-Oosten dat het Westen de "Arabische Lente" heeft benoemd.

Na de dood van zijn vader Hafez Al-Assad, kwam Bashar Al-Assad op als president. Het autoritaire regime van Assad Sr werd verder ontdaan van de resterende sociale aspecten. Assad introduceerde het neoliberalisme in Syrië en breidde de economische liberalisering uit. Het economisch liberaliseringsbeleid in plattelandsgebieden van Syrië behelsde de terugdringing van de staatsubsidies in de energiesector, de voedselsector en in de tewerkstelling in de overheidssector. Publieke gronden worden geprivatiseerd en vakbonden werden uitgeschakeld. Bijgevolg werden de armere bevolkingsgroepen in plattelandsgebieden en zelfs de middenklasse steeds dieper in armoede geduwd. Het was in deze context dat de eerste grootschalige opstanden zich beginnen op te zetten in plattelandsgebieden. Na een aantal maanden van lokaal protest, verspreidden de frustraties zich over heel het land (Khattab, 2017).

Al-Assad had echter lessen getrokken uit de voorvallen in Tunesië, Libië en Egypte en stuurt meteen troepen om de groeiende beweging neer te slaan. Tegen de herfst hadden de voornamelijk vreedzame protesten van het voorjaar zich getransformeerd naar een volwaardig gewapend opstand tegen het Assad-regime.

Toen de protesten begonnen, kende het Assad-regime het langverwachte staatsburgerschap toe aan een geschatte 200.000 staatloze Koerden in een poging om potentiële Koerdische oppositie te neutraliseren. Maar begin 2012, toen meer dan 50% van het land door rebellengroepen en islamitische milities werd bestuurd en de krachten van Assad versnipperd waren, besloot het regime alle militairen en overheidsambtenaren uit de Koerdische regio's in het noorden te trekken. In feite overhandigde het regime de effectieve controle over de regio's aan de Koerden die daar woonden. Groepen zoals de PYD hadden vrij spel om de regio te beheren (Strangers in a Tangled Wilderness, 2014).

Revolutie in Rojava

Men kan stellen dat de strijd van de Koerden zich heeft kunnen ontplooiën “dankzij” het uitbreken van de Syrische burgeroorlog. Kobani was de eerste stad die de YPG in handen kreeg door de terugtrekking van het Syrische regime. In de nacht van 18 juli 2012 bemachtigden de Koerdische defensie eenheden controle over de invalswegen naar de stad. De volgende dag was de stad in handen van de YPG. De overnames van een aantal andere steden in Noord-Syrië verliepen geweldloos. De strategie was om telkens de overheidsgebouwen en de legerposten van de staat te omsingelen en het leger de kans te geven om zich over te geven. Enkel in Dêrik vielen er enkele slachtoffers (Knapp, Flach, & Ayboga, 2016).

Actuele toestand

De overleving van het democratisch experiment in Rojava is onzeker. De Syrische Koerden hebben te kampen met veel vijanden. In dit onderdeel bespreken we de relaties met verschillende actoren die de toekomst van het project kunnen beïnvloeden.

PYD, PKK EN YPG

De PYD heeft zich gevestigd als de grootste politieke macht in de Koerdische gebieden, echter de huidige relaties die PYD met de PKK onderhoudt zijn niet geheel duidelijk. De PYD beweert dat de invloed van de PKK enkel van ideologische aard is, zonder operationele aspecten. Er bestaat echter wantrouwen rondom de rol van de PKK in de administratie van Rojava. Volgens een anti-PKK activist wordt de PYD-besluitvorming gedicteerd door de PKK-leiderschap die in de bergen van Qandil vertoeft (International Crisis Group, 2013). Een ander problematisch aspect van het PYD-project is de neiging van de partij naar autoritarisme: ze ondervindt moeilijkheden om samen te werken met andere Syrisch Koerdische groepen (Federici, 2015; Lowe, 2016). Volgens Leezenberg (2016) mogen andere Koerdische politieke partijen zelfs niet deelnemen aan de plaatselijke verkiezingen en worden ze erg beperkt in hun acties en handelingen. Tevens werden er enkele mensenrechtenschendingen vastgesteld in Rojava, waaronder het rekruteren van minderjarigen in het leger, arbitraire arrestaties en ontvoeringen (Federici, 2015; Lowe, 2016). Dit gemilitariseerde en zeer hiërarchische karakter van de regionale eenpartij-regering is niet alleen in strijd met de eigen propaganda van de PYD, maar ook met de eigen rapporten over haar vermeende inspanningen om een 'staatloze democratie' te creëren (Leezenberg, 2016).

De overleving van de PYD en de 'bevrijding' van de Koerdische regio's in 2012 zijn te danken aan de YPG. De dag van vandaag verdedigen ze deze gebieden tegen aanvallen van IS. De succesvolle verdediging van Kobani tegen IS in 2014-2015 was een belangrijk kantelpunt, aangezien de YPG aan de Verenigde Staten had bewezen een volwaardige bondgenoot te zijn in de strijd tegen IS. Sindsdien krijgen de Koerden militaire steun van de VS (Federici, 2015; Lowe, 2016).

RELATIES MET HET REGIME

Een andere onzekere relatie is die van de PYD met het Assad-regime. Hun relatie is naar verluidt een verstandshuwelijk met een zeer wankelend bestaan. Momenteel hebben ze een gemeenschappelijke vijand en, omdat het goed uitkomt, werken ze af en toe samen in de strijd tegen IS. De recentelijke fatale conflicten in Qamishlo kunnen deze relatie beamen. In het gebied dat vooral bewoond en verdedigd wordt door Koerden, maar waarin de staat nog opereert, zijn er in april 2016 enkele incidenten geweest die 26 slachtoffers heeft geëist. Dit was de tweede meest gewelddadige strijd sinds de eerste opstand in 2011. De Koerdische

troepen en de overheidskrachten hebben sinds het begin van de burgeroorlog vooral confrontatie vermeden (Perry & Davison, 2016). Na het gevecht werd besloten dat de staat onverstoord mocht blijven opereren in bepaalde gebieden van Qamishlo. Een duidelijke verdeling van het grondgebied en werkposten werd bereikt: regeringspersoneel controleert het stadscentrum, de luchthaven en de grensovergang met Turkije, terwijl de PYD-troepen de overblijvende wijken controleren (Leezenberg, 2016). De relatief geweldloze overgaven van gebieden van het regime aan de PYD, inclusief de terugtrekking van het leger in het noorden van Syrië in 2012, geeft aan dat zij vermoedelijk onderling overeenkomen.

RELATIES MET DE ANTI-REGIME OPPOSITIE

Relaties tussen de PYD en de Arabische oppositie in Syrië zijn ingewikkeld. De Koerden hebben geen concreet conflict met de oppositie krachten in Syrië, maar angst voor Koerdische onafhankelijkheid en de betrekkingen van de PYD met het regime hebben de oppositie ertoe geleid om Koerdische groepen te wantrouwen, waarbij de Koerdische eisen van hun politieke programma's vaak worden uitgesloten. Arabieren en Koerden hebben een historische erfenis van spanningen. De PYD wordt er wel van beschuldigd gebruik te maken van de strijd tegen IS om gebieden die vooral bewoond worden door Arabieren over te nemen en hun controle uit te breiden (Federici, 2015). De 'bevrijding' van Tel Abyad in 2015 kan dit aantonen. Nadat de Koerdische troepen de stad van IS overnamen, legde de PYD zijn eigen bestuursstructuur op. Er werd gepoogd om te onderhandelen voor een 65 procent Arabisch quotum als vertegenwoordiger van de bevolking, maar dit werd neergeslagen door de PYD en Tel Abyad werd aangesloten bij het Kobani kanton (Lowe, 2016).

RELATIES MET TURKIJE

Turkije ziet de groei van de Koerdische macht in Noord-Syrië als een gevaar voor haar integriteit. Naast Iraaks-Koerdistan zou Rojava de tweede *de facto* autonome Koerdische gemeenschap worden aan haar grenzen. De Turkse staat vreest dat de groeiende autonomie van deze gemeenschappen invloed zou kunnen hebben op haar eigen Koerdische bevolking. Voor Turkije is het Rojava experiment echter gevaarlijker dan Iraaks Koerdistan door de vermoedelijke betrokkenheid van de PKK (Lowe, 2016). De president van Turkije, Recep Tayyip Erdogan, maakt duidelijk dat hij de PKK als een terroristenorganisatie beschouwt. In de andere richting beschuldigen de Koerden de Turkse staat ervan dat ze onder een mantel

van grensoverschrijdende operaties tegen IS, de winsten van de Koerden trachten in toom te houden en zelfs de PKK en PYD aanvallen (Federici, 2015).

RELATIES MET DE INTERNATIONALE GEMEENSCHAP

De PKK is niet populair bij de internationale gemeenschap. Zij wordt als terroristische organisatie bestempeld door het Westen. De PYD aan de andere kant geniet meer populariteit. In Rojava vechten ze dagelijks voor hun bestaan en kunnen internationale steun goed gebruiken. Een goed imago is belangrijk in de zin dat het transnationale solidariteitsnetwerken versterkt enerzijds en tot op een zekere hoogte invloed kan uitoefenen op de staat in kwestie om verdere onderdrukking te beperken. Vandaar dat de opkomende autonome regio opmerkelijke inspanningen levert om een verhaal te maken en te verspreiden naar het internationale publiek en internationale overheden. Dat verhaal spitst zich toe op twee factoren: aan de ene kant portretteert Rojava zichzelf als de heroïsche underdog dat doeltreffend strijdt tegen IS. Aan de andere kant vertoont ze zich als heilzaam alternatief dat volks, democratisch, seculier, tolerant en goed georganiseerd is. In die trend hebben ze de naam van hun gebied officieel veranderd naar Noord-Syrië om zich te ontdoen van ‘het Koerdische’ en hebben ze de SDF (Syrian Democratic Forces) opgericht: een grote coalitie van milities die niet-Koerden omvat en gedomineerd wordt door de YPG. Dit is een duidelijke poging om internationale steun te winnen en de angsten van Arabieren en andere groepen in Noord-Syrië voor een Koerdische overname te kalmeren (Lowe, 2016).

4.3 Zapatistas

In dit hoofdstuk bespreken we meer in detail het verhaal van de revolutionaire Zapatistas. Eerst komt de veel gebruikte literatuur aan bod. Aan de hand van enkele auteurs is er een literatuurstudie opgesteld geweest waarmee we de verder comparatieve studie kunnen uitvoeren. Vervolgens wordt een korte geografische en demografische schets gegeven van Chiapas. Aansluitend gaan we dieper in op de geschiedenis van Mexico en die van de Mexicaanse revolutie, die uiteindelijk de aanloop geeft voor de opstand van de Zapatistas op 1 januari 1994. Daarna bespreken we de revolutie zelf en de gebeurtenissen die erop volgen. En tenslotte geven we een korte schets van de actuele toestand in de regio van Chiapas.

Literatuur

Voor literatuur over de Zapatistas maken we voornamelijk gebruik van het boek van Alex Khasnabish “*Zapatistas: Rebellion from the Grassroots to the Global*”. Dit boek onderstreept de uniciteit van de Zapatista-opstand en voorziet de context om deze opstand beter te begrijpen. Met een beknopte, maar duidelijke geschiedenis van de Mexicaanse politieke ontwikkelingen, kadert Khasnabish de Zapatistas in een rebelse en revolutionaire Mexicaanse traditie. Het boek voorziet een kritisch en uitgebreid overzicht van de Zapatistas en verkent de structuur, doelstellingen, politieke filosofie en het mogelijke toekomstig verloop.

Situering

Chiapas is de meest zuidelijke deelstaat van Mexico en grenst met haar oostelijke grens aan Guatemala. In het westen en het noorden van de deelstaat liggen de deelstaten Oaxaca, Veracruz en Tabasco. Ten zuiden van Chiapas ligt de Grote Oceaan. De bergachtige deelstaat heeft een oppervlakte van 73.724 km² en telt ongeveer 5,2 miljoen inwoners (Información Por Entidad, 2015). Chiapas maakt pas sinds 1824 officieel deel uit van de staat Mexico – de deelstaat behoorde oorspronkelijk tot het grondgebied van Guatemala en werd kort na de onafhankelijkheid van Mexico geannexeerd om de commerciële belangen van de bedrijfselites van Mexico te vrijwaren. Vandaag maakt de staat een belangrijk deel uit van de zeer gediversifieerde Mexicaanse identiteit. In het oosten van Chiapas ligt de uitgestrekte Lacandón Jungle, de thuisbasis van het EZLN (Nations Encyclopedia , 2004).

Chiapas (Forbis, 2014)

Achtergrond

GESCHIEDENIS MEXICO

Om de drijfveren achter de dynamiek van het EZLN te begrijpen is het nuttig om terug te keren naar de complexe geschiedenis van Mexico. De inheemse bevolking van Mexico is sinds de nederzetting van de Spanjaarden onderdrukt door verschillende dominante krachten (Khasnabish, 2010). In de “First Declaration from the Lacandón Jungle”, de eerste openbare woorden van Subcomandante Marcos (de leider van het EZLN) en meteen ook de oorlogsverklaring aan de Mexicaanse regering, wordt de Mexicaanse bevolking aangesproken met de volgende woorden:

“We are a product of 500 years of struggle: first against slavery, then during the War of Independence against Spain led by insurgents, then to avoid being absorbed by North American imperialism, then to promulgate our constitution and expel the French empire from our soil, and later the dictatorship of Porfirio Diaz denied us the just application of the Reform laws and the people rebelled and leaders like Villa and Zapata emerged, poor men just like us.” (General Command of the EZLN, 1993)

De Zapatistas, die spreken in naam van de inheemse volkeren in Chiapas, verwijzen in deze verklaring naar 500 jaar frustratie over de strijd tegen de repressieve krachten van slavernij, imperialisme, discriminerende wetsvormingen, en hun meest recente strijd: de globalisering en het neoliberalisme. Hiermee willen ze de relevantie van hun geschiedenis aantonen voor de Zapatista beweging. De eeuwenlange strijd van de Mexicaanse inheemse volkeren tegen de koloniale overheersers en economische discriminatie kan licht werpen op hun blijvende standvastigheid en onverminderd doorzettingsvermogen tot op heden (Del Balso, 2008)

Elke moderne staat in Amerika is het resultaat van een confrontatie tussen de inheemse bevolking en de Europese koloniale machten. Voor Mexico zijn de decennia volgend op de Spaanse invasie rond 1520 gekenmerkt door geweld en uitbuiting gericht tegen de oorspronkelijke bewoners van het land. De inheemse volkeren hebben steeds manieren gezocht om deze buitenlandse overheersing te weerstaan. Vaak mondde dat uit in oorlog of vlucht. Pas in 1821 werd Mexico onafhankelijk. Hoewel de revolutionaire strijd voor onafhankelijkheid gedreven werd door sociale rechtvaardigheidsprincipes en gemobiliseerd werd door boeren en inheemse groepen, kwamen deze laatsten niet als de echte overwinnaars

uit de onafhankelijkheidsstrijd. Hun gedrevenheid en patriotisme werden uitgebuit tijdens de strijd en uiteindelijk overtroffen door bedrijfselites die de controle over Mexico City ambieerden. In 1824 werd Chiapas geannexeerd door Mexico, met als grootste stad San Cristobal de las Casas (Khasnabish, 2010).

Na de onafhankelijkheidsoorlog werd de maatschappij in Chiapas verdeeld in drie kampen: de inheemse bevolking, de rijke mestiezen die op de boerderijen en ranches leefden en tenslotte de erfgenamen van de Spaanse koloniale oligarchie. De twee laatste groepen voerden een constante politieke strijd met elkaar over de controle en exploitatie van de inheemse arbeiderskrachten in Chiapas. Deze tweestrijd breidde zich uit naar de rest van Mexico. Aan de ene kant waren er de liberalen, die economische ontwikkeling nastreefden en met wie de rijke mestiezen zich identificeerden; aan de andere kant stonden de conservatieven, die geloofden in het behoud van een gecentraliseerde autoriteit en met wie de erfgenamen van de Spaanse kolonies zich identificeerden. Deze nationale strijd barstte ten volle uit in 1850 wanneer de machtsstrijd tussen de twee kampen zijn hoogtepunt bereikte. De conservatieve dictator Santa Anna moest onder zware druk plaats ruimen voor de extreem liberale Benito Juarez. Deze nieuwe leider voerde de eerste liberale hervormingen door in Mexico en tekende een nieuw politiek en economisch landschap. Privileges van kerkgemeenschap en leger werden afgeschaft en het werd bedrijven toegelaten om landerijen op te kopen. Hierdoor werd het inkomen en daarmee de levensstandaard van de traditionele boeren grondig aangetast, hoewel ze volgens de liberalen nu “vrij” waren hun arbeid te verkopen. Dit beleid viel zeer slecht bij de conservatieven en mondde uit in een burgeroorlog die liep van 1862 tot 1867. Om de oorlog te kunnen financieren onteigenden de liberalen nog meer gronden van de inheemse boeren die vaak hun eigenaarschap niet konden bewijzen. Uiteindelijk mondde het conflict tussen liberalen en conservatieven in 1910 uit in de Mexicaanse Revolutie (Khasnabish, 2010).

MEXICAANSE REVOLUTIE

De naam “Zapatista” is afkomstig van de legendarische revolutionair Emiliano Zapata. De keuze van Zapata als icoon voor de revolutie wordt toegeschreven aan het feit dat Zapata de held is die het best de revolutionaire strijd van het Mexicaanse volk symboliseert. Emiliano Zapata werd geboren in een klein inheems dorpje genaamd Anenecuilco in het jaar 1879. Het dorp werd jarenlang geteisterd door landonteigeningen en andere inbreuken op eigendomsrechten van inwoners. Zapata groeide op in deze context en dit maakte van hem

een politieke opstandeling. Tegen zijn 30ste had hij een reputatie verworven bij de rest van de bevolking en werd hij hoofd van het defensiecomité benoemd. Tijdens de Mexicaanse revolutie slaagde hij erin om afgenomen gronden terug te vorderen en ze te herverdelen onder de inheemse bevolking. Het leger van Zapata bestond niet uit professionele strijders, maar uit geradicaliseerde boeren die vochten voor hun overleving. Al snel verspreide de ziel van de strijd zich in de rest van Mexico: tot aan de andere kant van het land verzetten zich tal van inheemse boerengemeenschappen (Khasnabish, 2010). De revolutionaire strijd woedde zeven jaar lang tot uiteindelijk Artikel 27 van de Mexicaanse Constitutie getekend werd in 1917, een van de langste en meest fundamentele artikels van de grondwet. Het artikel omvatte de landelijke hervormingen die geïnspireerd waren door de strijd van het leger van Zapata. Het geheel van land, water en minerale rechten moest weer het eigendom worden van de Mexicaanse bevolking. Het artikel verleende eveneens de overheid de macht en het mandaat om grond van grootgrondbezitters te herverdelen aan de gerechtigde inheemse gemeenschappen. Over het algemeen verzekerde artikel 27 dat grond niet geprivatiseerd kon worden door grote landbouwbedrijven en bood het de inheemse bevolking de zekerheid dat zij hun land collectief konden blijven bewerken (Kelly, 1994). In 1919 werd Zapata in een hinderlaag vermoord door regeringstroepen. Zijn dood signaleerde het begin van het postrevolutionaire tijdperk in Mexico (Khasnabish, 2010).

Deze dynamiek vanaf de koloniale nederzetting in de 16^e eeuw tot de Mexicaanse Revolutie en de neoliberale hervormingen in de 20ste eeuw, maakte van de Lacandón Jungle in Chiapas een broeihaard voor de clandestiene organisatie van het EZLN.

HET ZAPATISTISCH NATIONAAL BEVRIJDINGSLEGER

Tussen 1929 en 2000 werd Mexico onafgebroken geregeerd door de PRI (Partido Revolucionario Institucional). Verschillende politieke moorden, verkiezingsfraude en een wankel beleid als reactie op opeenvolgende crisissen ondermijnden telkens opnieuw hun legitimiteit als regerende partij. Teleurgesteld in de institutionele organisaties en geconfronteerd met een verleden van uitbuiting en negatie, begonnen de inheemse boeren zichzelf onafhankelijk te organiseren op een zeer strijdlustige manier (Khasnabish, 2010).

Het EZLN werd formeel opgericht op 17 november 1983. De guerrillabeweging bestond oorspronkelijk uit leden van de FLN (Fuerzas de Liberación Nacional). De FLN ontstond in 1969 in het noorden van Mexico en haalde haar inspiratie uit de Marxistische werken van Ernesto Guevarra over revoluties in Cuba en Latijns Amerika. De groep had al

meerdere malen gewapende guerrilla's georganiseerd, hoewel die telkens beteugeld werden door de Mexicaanse overheid. De FLN trok naar de Lacandón Jungle om guerrillakampen op te bouwen en zich daar voor te bereiden op een nationale strijd. Daar troffen ze de inheemse bevolking van Chiapas die zichzelf al jarenlang politiek hadden georganiseerd (Krøvel, 2013).

Er bestond een wederzijdse afhankelijkheid tussen de guerrilla's en de inheemse bevolking. De guerrilla's hadden de inheemse mensen nodig om te leren overleven in de jungle en om een leger op te zetten. De inheemse bevolking aan de andere kant hadden de guerrilla's nodig om te leren hoe ze zichzelf konden verdedigen tegen invallen van de overheid en paramilitaire activiteiten (Gambetti, 2009).

De datum van formele oprichting van het EZLN is gebaseerd op de vergadering in de Lacandón Jungle tussen drie inheemse mensen en drie mestiezen. Een jaar later verhuist een eerste groep guerrillastrijders naar de jungle en leert daar overleven. De guerrilla's brengen hun stedelijke en marxistische gedachtengoed mee, maar die wordt al gauw overspoeld door de inheemse cultuur. Het EZLN wordt steeds groter en rekruteert meer en meer leden uit de inheemse gemeenschappen. Het marxistische dogma van de stedelijke FLN wordt onderdrukt en uiteindelijk verbreekt het EZLN alle banden met haar moederorganisatie. Het EZLN wordt een guerrilla organisatie voor en gecontroleerd door de inheemse bevolking. De ware oorsprong van het Zapatisme ligt niet bij de formele oprichting van het EZLN in 1983, maar in de nederlaag van de ideologie van de stedelijke rebellen onder druk van de inheemse realiteit waarmee ze oog in oog kwam te staan in de Lacandón Jungle (Khasnabish, 2010).

AANLOOP TOT DE OPSTAND

In 1988 werd Carlos Salinas de Gotari president van Mexico. Salinas is lid van de PRI, een partij dat vaak beschuldigd werd van het vervalsen van verkiezingsuitslagen. Salinas heeft tijdens zijn presidentschap twee grote hervormingen doorgevoerd. Ten eerste wijzigde hij in 1992, 75 jaar na de ondertekening ervan, Artikel 27 van de grondwet. Dit Artikel vertegenwoordigt één van de belangrijkste verworvenheden van een inheemse bevolking in de geschiedenis en was het resultaat van een jarenlange strijd om land tussen het leger van Zapata en de nationale regering. Het gevolg van de wijziging in 1992 is minstens even ingrijpend voor de inheemse bevolking van Chiapas: de nieuwe landhervorming stond toe dat gemeenschappelijke gronden geprivatiseerd worden als de meerderheid van de grondbezitters instemmen. Veel van die grootgrondbezitters hadden nauwe banden met de leden van de PRI en konden nu via deze nieuwe wet inheemse gronden legaal inpalmen (Del Balso, 2008).

Een tweede zet van Salinas was de ondertekening van NAFTA. NAFTA is een handelsovereenkomst die tarieven afschaft bij handel tussen drie landen: de VS, Canada en Mexico. Voor Mexico betekende de ondertekening van NAFTA dat inheemse producten zoals maïs het veel moeilijker krijgen op de lokale en de internationale markt, omdat producten uit andere landen, zoals de Verenigde Staten, goedkoper geïmporteerd konden worden. Producten van inheemse boeren zouden dus duurder zijn en minder aantrekkelijk voor internationale markten (Del Balso, 2008).

Revolutie in Chiapas

Op 1 januari 1994, niet toevallig op de dag dat NAFTA in werking trad, verklaarde het EZLN de oorlog aan de Mexicaanse regering. Met hun strijdkreet "Ya Basta!" bestormden ongeveer 5000 guerrillastrijders met alle denkbare wapens een aantal steden in Chiapas. Aan de kop van het leger stond Subcomandante Marcos, een geheimzinnige gemaskerde man die met zijn poëtische welsprekendheid en zijn rechtvaardigheidseisen een hele menigte achter zich had weten te scharen. In zijn Declaration of War betoogde hij dat de Mexicaanse regering een vijand was van de inheemse bevolking. De oorlogsverklaring getuigde van zijn verontwaardiging (en die van alle Zapatistas) over de toestanden van de inheemse gemeenschappen, die een tekort hadden aan de meeste basisvoorzieningen zoals voedsel, onderdak, gezondheidszorg en onderwijs. Op politiek vlak hadden de Zapatistas kritiek op de Mexicaanse regering voor het weigeren van het recht van inheemse volkeren om hun vertegenwoordigers vrij en democratisch te verkiezen, vertegenwoordigers die hun belangen zouden verdedigen en hen zouden steunen bij het verbeteren van de kwaliteit van hun leven (Del Balso, 2008). De oorlogsverklaring was voor hen "de laatste uitweg, maar zeker geen onrechtmatige":

"To the People of Mexico: We, the men and women, full and free, are conscious that the war that we have declared is our last resort, but also a just one. The dictators are applying an undeclared genocidal war against our people for many years. Therefore we ask for your participation, your decision to support this plan that struggles for work, land, housing, food, health care, education, independence, freedom, democracy, justice and peace. We declare that we will not stop fighting until the basic demands of our people have been met by forming a government of our country that is free and democratic." (General Command of the EZLN, 1993)

Nationale en internationale steun voor de inheemse guerrillabeweging groeide snel. Via hun gewiekst gebruik van het internet bouwden de Zapatistas een heus netwerk uit waardoor de hele wereld kon reageren op hun rechtvaardigheidseisen. Twaalf dagen na de opstand van de Zapatistas verklaarde de Mexicaanse regering, door massale betogingen zowel in Mexico als in de rest van de wereld fel onder druk gezet, een wapenstilstand en nodigde het EZLN uit voor vredesonderhandelingen (Inclán, 2008).

De Zapatistas aanvaardden de uitnodiging en trokken zich terug in hun hoofdkwartier in de Lacandón jungle. De volgende twee jaar volgden een reeks vredesbesprekingen met de Mexicaanse regering. In 1996 werd er een akkoord bereikt over hervormingen en onderhandelden het EZLN en de Mexicaanse regering de San Andres Akkoorden. Onderwerpen zoals respect voor de mensenrechten van de inheemse bevolking, het behoud van natuurlijke rijkdommen binnen de inheemse gebieden, meer achting voor de rechten van de inheemse bevolking bij openbare beslissingen, enz. kwamen aan bod. Beide partijen ondertekenden een overeenkomst die het begin van een nieuw tijdperk moest inluiden voor de onderlinge relatie. Maar de Mexicaanse regering zag uiteindelijk af van haar verbintenis en bekrachtigde de overeengekomen hervormingen niet in de grondwet vanwege hun vermeende ongrondwettelijkheid. De Zapatistas interpreteerden deze reactie als een duidelijk signaal dat de regering onder geen beding geïnteresseerd was in het verbeteren van het leven van de inheemse bevolking (Del Balso, 2008).

Een onmiddellijk gevolg was dat de Zapatistas besloten om op eigen houtje de hervormingen door te voeren. Ze trokken zich volledig terug uit het publieke zicht om hun eigen scholen en ziekenhuizen op te richten zonder beroep te doen op de overheid. De Zapatistas vormden gemeenten die hun eigen autonome bestuursorganen hebben, de zogenaamde “raden van goed bestuur”² (Del Balso, 2008). In werkelijkheid waren de Zapatistas al bezig met het initiëren van effectieve autonomie op hun grondgebied. In de jaren die volgden werd de regio gekenmerkt door een reeks van protesten en geweld door de inheemse mensen. De overheid greep de kans om repressieve maatregelen op te leggen, zoals de versterking van de militaire aanwezigheid in Chiapas (Inclán, 2008). Tot op vandaag weigert de nationale overheid de autonome Zapatista-gebieden te erkennen, uit angst dat de

² De “raden van goed bestuur” of “Juntas de Buen Gobierno” zijn de collectieve bestuursorganen van de autonome gemeenschappen in Chiapas, zie later.

aanhang van de beweging van de Zapatistas zou blijven groeien en hele groepen zich integraal zouden verzetten tegen de neoliberale hervormingen van de overheid (Del Balso, 2008).

Actuele toestand

Intussen is er meer dan 20 jaar verstreken sinds de opstand in Chiapas. De opstand blijft een *work in progress*. De Zapatistas hebben volledige autonomie bewerkstelligd en besturen hun eigen gemeenschappen in de vijf regio's in Chiapas. De relaties met de staat blijven gespannen, en ze worden regelmatig geïntimideerd door de militaire en paramilitaire krachten die hun grondgebied omringen (Tucker, 2014). Veel activisten stellen vast dat er in de praktijk weinig veranderd is voor de inheemse bevolking voor wiens rechten de Zapatistas strijd voerden. Armoede blijft er een acuut probleem. Critici van de Zapatistas verwijten de groep zelf voor de armoede verantwoordelijk te zijn omdat ze de hulp van de overheid systematisch weigeren. Hoe dan ook worden de Zapatista gemeenschappen geconfronteerd met een nieuwe economische realiteit die weinig garanties biedt. Ze moeten het hoofd bieden aan globalisatie en *landgrabbing* en beantwoorden aan de uitdagingen van de versnelde economische ontwikkeling (Garcia, 2016).

Naar de buitenwereld toe lijken ze te zijn ondergedoken. Subcomandante Marcos hield de afgelopen jaren een laag profiel aan, waardoor speculaties opduiken dat de Zapatistas niet langer de invloed hebben die ze in het verleden hadden. Ook in Mexico trekken ze niet meer dezelfde aandacht als 20 jaar terug. Door de oorlog tegen drugs en een onderpresterende economie heeft de overheid andere prioriteiten aan haar hoofd. Op lokaal niveau blijven ze wel populair. Voorstanders menen dat de beweging haar eergevoel heeft hersteld door een wet goed te keuren die gedwongen huwelijken of enige vorm van seksuele discriminatie verbiedt. Bovendien trachten ze hun gemeenschappen vrij te houden van geweld en verslaving door het verbod op drugs en alcohol (Tucker, 2014).

Door het verlies van internationale steun en de breuk met de federale overheid zijn ze grotendeels op zichzelf en hun eigen beperkte middelen aangewezen om weerstand te bieden. Een groot deel van hun natuurlijke hulpbronnen blijkt nagenoeg uitgeput (Garcia, 2016).

Desondanks heeft de Zapatista beweging het landschap van de sociale strijd drastisch veranderd. De revolutionairen van Chiapas hebben aangetoond wat de potentiële kracht is van activisten die het internet gebruiken om wereldwijd te communiceren. Hun voornaamste wapen in de strijd was “public relations”. Via globale solidariteitsnetwerken zijn de Zapatistas erin geslaagd informatie uit te wisselen met andere activisten en steun bijeen te garen in alle

delen van de wereld. Dit was één van de grootste krachten van de beweging en hiermee stelden ze een voorbeeld op voor andere toekomstige sociale bewegingen. De Zapatista opstand van 1994 heeft aangetoond dat niet-statelijke actoren een belangrijke en beslissende rol kunnen spelen in het politieke landschap (Krøvel, 2013). Daarnaast hebben de Zapatistas, wat hun ideologie en organisatie betreft, niet enkel de Koerden in Rojava beïnvloedt, maar ook bewegingen zoals *Occupy Wallstreet*, de Spaanse *Indignados* en de Griekse *Direct Democracy Now* (Tucker, 2014).

5. Comparatieve studie

5.1 Vertegenwoordiging en politiek

Een belangrijke gelijkheid tussen beide revoluties is de sociale en politieke reorganisatie die beide regio's doormaakten. Omdat beide revoluties een nieuwe vorm van staatorganisatie beoogde op basis van zelfbestuur en directe democratie, was een complete make over van de voormalige politieke structuur in beide gemeenschappen onvermijdelijk. De Zapatistas van Chiapas en de Koerden van Rojava eisen niet hun onafhankelijkheid, maar autonomie binnen de grenzen van Mexico en Syrië.

Het MGRK in Rojava

Het democratisch confederalisme dat Öcalan voor ogen heeft voor Rojava beoogt niet de overname van de statelijke macht. Integendeel, men wil los van de staat een alternatieve vorm van politiekvoeren bewerkstelligen die gebaseerd is op zelfbestuur en autonomie. Democratie wordt ontwikkeld buiten en los van de natie en de staat en de macht wordt teruggegeven aan de mensen zelf. Dit bottom-up bestuur bestaat uit raden en comités samengesteld door de bevolking zelf. De kern van deze structuur zijn de gemeenschappen (Jongerden & Akkaya, 2013).

Men moet bij het lezen van onderstaande uiteenzetting in het achterhoofd houden dat het project in Rojava nog steeds “onder constructie” is. Wat hier weergegeven wordt is een analyse van de huidige stand van zaken die zonder twijfel nog verder evolueert naar de toekomst toe.

In slechts één jaar tijd heeft Rojava haar radicaal democratische maatschappij kunnen opzetten. Het succes van de revolutie is te danken aan het vroegtijdig organiseren van de

Koerdische bevolking: de steden en dorpen hebben zich niet pas tijdens of na de revolutie georganiseerd, ze hadden al sinds de aanvang van de Arabische lente in andere landen geanticipeerd op de noodzaak van zelforganisatie. In verschillende wijken werden raden opgericht om op basis van zelfbestuur te kunnen voorzien in sociale basisbehoeften en in bemiddeling van conflicten. Hiermee was de basis gelegd voor het radensysteem van Rojava dat parallel bestond (en nog steeds bestaat) aan de staat en onafhankelijk werkt van politieke partijen (Jongerden & Akkaya, 2013).

In augustus 2011 werd officieel de Volksraad van West-Koerdistan (MGRK) opgericht om de werking van het radensysteem te bevorderen. Het systeem staat open voor alle partijen en volkeren zonder dat er één overheerst. Omdat het land in oorlog was, kwam de MGRK tussen daar waar de staat haar openbare taken niet langer kon vervullen. Op die manier werd de MGRK meer en meer aanvaard als alternatief voor de staat en stond het in voor de veiligheid, het rechtssysteem en de infrastructuur. Omdat het systeem al zo ver uitgebouwd was ontstond na verloop van tijd een kloof tussen de raden op niveau van wijken en de bevolking. Om die kloof op te vangen werd er een nieuw niveau van raden ingeschakeld ditmaal ter hoogte van de gemeentes (Knapp, Flach, & Ayboga, 2016).

Na de revolutie van 19 juli in Kobani werd de MGRK de verantwoordelijke politieke instelling in de bevrijde gebieden. Het volledige systeem bestaat uit vier niveaus: het niveau van de gemeentes, het niveau van de wijken, het niveau van de districten en het niveau van West-Koerdistan. Elk van de vier niveaus heeft acht domeinen die elk een comité hebben. Die acht domeinen zijn vrouwen, defensie, economie, politiek, burgersamenleving, vrije samenleving, rechtvaardigheid en ideologie (Knapp, Flach, & Ayboga, 2016).

De kleinste eenheid aan de basis van het radensysteem is de gemeenschap. Een gemeenschapsraad bestaat telkens uit 30 tot 200 huishoudens in de residentiële wijken en een heel dorp in de landelijke gebieden. Elke bijeenkomst wordt geleid door twee voorzitters (telkens een man en een vrouw) en bijgewoond door een vertegenwoordiger van elk van de acht comités op het basisniveau. Het coördinerend bestuur van de gemeenteraad houdt zich voornamelijk bezig met de basisbehoeften van de mensen in haar gemeente en komt wekelijks samen. Elke inwoner zonder uitzondering mag de vergaderingen bijwonen en participeren. Raden kunnen ook gevormd worden rond identiteiten, beleidsvragen, rechtvaardigheid, enzovoort (Strangers in a Tangled Wilderness, 2014). Op dit niveau is het toegelaten om zelf te kiezen op welke manier er gestemd wordt. De meeste raden kiezen ervoor om beslissingen te maken op basis van unanimititeit. Als de noden buiten de bevoegdheid van de

gemeenteraden vallen, wordt de kwestie doorverwezen naar de wijkraad (Knapp, Flach, & Ayboga, 2016).

Vergadering van de gemeente Şehîd Kawa C raad om mogelijke nieuwe grenzen te bepalen (The Collective, 2016).

Een wijkraad bestaat uit 7 tot 30 gemeenschappen. De gemeenschappen worden vertegenwoordigd door hun coördinerend bestuur. Tijdens de vergaderingen van de wijkraad worden de comités van de acht domeinen gevormd. Het bestuur van de wijkraad wordt verkozen, telkens weer een man en een vrouw. De vergaderingen van de wijkraad vinden wekelijks plaats (Knapp, Flach, & Ayboga, 2016).

Een district omvat een stad en alle dorpen daarrond –dit zijn er meestal 7 tot 20. In de vergaderingen worden de wijken op hun beurt vertegenwoordigd door het coördinerend bestuur van de wijkraden. Het coördinerend bestuur van de districtsraad heet TEV-DEM (Tevgera Civaka Demokratik, ofwel Beweging voor een Democratische Samenleving) en bestaat uit 20 tot 30 mensen. Op de lagere niveaus zijn partijen, NGO's en sociale bewegingen meestal niet betrokken, die betreden het radensysteem pas op het niveau van de districten. Elke partij wordt in het TEV-DEM vertegenwoordigd door vijf mensen, zonder uitzondering. De PYD, bijvoorbeeld, heeft met vijf vertegenwoordigers gezeteld in de vergaderingen van de districtsraad in Al Hasakah (Knapp, Flach, & Ayboga, 2016).

De MGRK is het hoogste niveau binnen het radensysteem en omvat heel Rojava en Aleppo. De raden worden bijgewoond door alle coördinerende besturen (TEV-DEMs) van de districtsraden (Knapp, Flach, & Ayboga, 2016). Alle beslissingen die gemaakt worden op dit niveau moeten ter goedkeuring worden voorgelegd aan de gemeenschapsraden. Dit is een

belangrijk component van het democratisch confederalisme. Alle autoriteit blijft bij de bevolking en de hogere niveaus worden enkel gebruikt om te coördineren (Strangers in a Tangled Wilderness, 2014).

Gemeenten en *Caracoles*

De Zapatistas beogen een sociale en politieke reorganisatie van hun samenleving. De gewapende opstand van de Zapatista rebellen duurde slechts twaalf dagen. Sindsdien vormen de Zapatistas een sociale beweging die zich bezig houdt met het creëren van autonome bestuursstructuren en een onafhankelijke samenleving in de inheemse gebieden van Chiapas, en met het organiseren van nationale en transnationale netwerken van ondersteuning. De politiek van het Zapatismo is gebaseerd op het traditionele politieke discours van de inheemse stammen in Chiapas: een politiek van gemeenschappelijke besluitvorming aan de hand van directe democratie in gemeentelijke vergaderingen. In principe betekent dit dat alle legitimiteit en gezag bij de basisgemeenschappen ligt en dat de hogere autoriteiten aan deze laatsten dienen te gehoorzamen (Stahler-Sholk, 2010).

GEMEENTEN

De politieke structuur van Chiapas is opgesplitst in drie niveaus. Aan de basis van het systeem staan de communes. Chiapas is onderverdeeld in 27 autonome communes. De organisatie van deze communes gebeurt in bijeenkomsten bijgewoond door gemeenschapswerkers. Alle communes zijn gefedereerd in gemeenten, het tweede niveau. De gemeenten hebben een gemeenteraad bestaande uit afgevaardigden die verkozen worden voor twee of drie jaar. Die autonome gemeenten sturen vertegenwoordigers naar het laatste niveau van het systeem: de “raden van goed bestuur” in de *Caracoles* (Bance, 2017).

CARACOLES

Wanneer de Zapatistas beslisten om op eigen houtje hun hervormingen waar te maken, concentreerden ze hun inspanningen op het opbouwen van hun eigen autonome heersende groepen in hun vijf regionale hoofdsteden, die door Subcomandante de “*Aguascalientes*”³

³ De naam verwijst naar de stad “Aguascalientes” waar een conventie plaatsvond van Emiliano Zapata en Pancho Villa (radicaal-linkse revolutionaire leider) tijdens de Mexicaanse

werden genoemd (Inclán, 2008). De *Aguascalientes* waren ontmoetingsplaatsen waar de Zapatistas en de nationale en internationale maatschappij konden interageren. De eerste *Aguascalientes* werd in het leven geroepen ten oosten van het Zapatista dorp Guadalupe Tepeyac (Khasnabish, 2010).

In 2003 verklaart Marcos de opheffing van de vijf *Aguascalientes*. De ontmoetingsplaatsen moesten volgens Marcos verdwijnen omdat, nog volgens hem, bepaalde leden van de sociale beweging zich wel voordeden als supporters van de Zapatistas, maar door ongepast paternalistisch gedrag de opgebouwde autonomie eerder verstikten. Als alternatief kondigden de Zapatistas de geboorte aan van de '*Caracoles*' ('slakkenhuizen') De *Caracoles* werden in het leven geroepen in Oventik, Morelia, Roberto Barrios, La Garrucha en La Realidad, dezelfde regio's waar de *Aguascalientes* hadden plaatsgevonden. De *Caracoles* zouden dienen als politieke en culturele centra, en als een soort van gateway van en naar het rebelse grondgebied van de Zapatistas. Ze dienden eveneens als nieuwe plaatsen voor de ontmoeting tussen de Zapatistas en nationale en internationale civiele samenleving (Khasnabish, 2010).

De Caracol van Oventik (Caracoles y Juntas de Buen Gobierno, n.d.).

Omdat de meeste Zapatista gemeenschappen landelijk zijn, liggen de *Caracoles* op gemakkelijke afstanden van de dorpen. Ze bevatten allemaal soortgelijke gebouwen en

Revolutie die daar afspraken om een alliantie te vormen en een postrevolutionaire verdrag op te stellen (Inclán, 2008).

faciliteiten, zoals een auditorium, een kliniek, een school en administratieve kantoren. Mensen uit verschillende dorpen komen hier samen om te vergaderen over de gemeenschappelijke behoeften en oplossingen (Gambetti, 2009). Elke *Caracol* ontwerpt zijn eigen gezondheid, onderwijsprogramma's en rechtssystemen en kiest zijn eigen leiders. Iedereen wordt uitbetaald in maïs en bonen uit de gemeenschap (Castellanos, 2008).

Caracoles worden bestuurd door collectieve organen genoemd Juntas de Buen Gobierno (JBG, ofwel “de raden van goed bestuur”), die onafhankelijk zijn van de militaire structuur van het EZLN en wiens leiding wordt verkozen in gemeentelijke vergaderingen en snel afwisselt (Castellanos, 2008). Eén van de belangrijkste functies van de JBGs is conflictbemiddeling tussen de verschillende gemeenten. Daarnaast staan ze ook in voor onderhandelingen over de voorwaarden van de NGO-activiteiten in elke regio en voor de herverdeling van middelen naar de minder welvarende gemeenten (Stahler-Sholk, 2010). Over het algemeen zijn ze verantwoordelijk voor de coördinatie en de uitvoering van collectieve beslissingen die betrekking hebben op resource management, onderwijs, gezondheidszorg, justitie, enz. Er is een permanente wisselwerking tussen de JBGs en de gemeenten alvorens belangrijke beslissingen gemaakt worden. Het ratificatieproces kan enige tijd duren. Bij het ontbreken van een consensus, wordt over de beslissing gestemd. De keuze met de minderheid van de stemmen wordt als aanvulling of eventuele vervanging ter beschikking gesteld, wanneer blijkt dat de keuze met de meerderheid van de stemmen onvoldoende is. Ook op dit niveau worden de vertegenwoordigers niet uitbetaald (Bance, 2017). *Caracoles* kunnen we gelijkstellen aan de autonome kantons van Rojava.

Met deze *Caracoles* en JBGs hebben de Zapatistas in de praktijk gebracht wat ze werden beloofd in de San Andres Akkoorden. En in plaats van te wachten tot die autonomie hen geschonken werd, hebben ze beslist om het heft in eigen handen te nemen (Khasnabish, 2010). We kunnen in Chiapas spreken van een samenleving zonder staat, dat op basis van directe democratie zelfbesturend is. Hoewel de wetgevende en uitvoerende macht bij de raden van goed bestuur liggen, functioneren zij niet als overheid. De uiteindelijke autoriteit ligt nog steeds bij de gemeenten (Bance, 2017).

Autonomie voor de Koerden en de Zapatistas

Waarschijnlijk is de belangrijkste gelijkenis tussen de revoluties in Rojava en Chiapas de sociale en politieke reorganisatie die in beide regio's plaatsvindt op basis van het libertarische socialistische wereldbeeld van de PYD en EZLN. Er zijn opmerkelijk veel

raakvlakken in de manier waarop ze hun bevolking willen organiseren. Net zoals de Syrische Koerden, ambiëren de Zapatistas van Chiapas niet hun onafhankelijkheid maar autonomie en het recht om zichzelf te besturen binnen de grenzen van Mexico. Autonomie, in de revolutionaire zin van het woord, betekent een bereidheid en capaciteit van een gemeenschap om zichzelf te kunnen besturen en organiseren binnen een bepaald grondgebied. De gemeenschap vormt een deelstaat van een federaal geheel van gemeenschappen. Er bestaat geen scheiding tussen heersers en “onderdanen” en men vermijdt autoritarisme en patriarchale dominantie. Dit idee doorloopt zowel het Zapatistisch epos als de Koerdische dynamiek. Een verschil tussen de twee is echter dat het idee van autonomie bij Rojava rechtstreeks verwijst naar de ideologie die Öcalan en Bookchin ontwikkelde. In Chiapas is er geen verwijzing naar een specifieke ideologie: zij bouwen hun politieke systeem op terwijl ze hun weg naar hun onafhankelijkheid banen (Bance, 2017).

Participatieve Democratie in de *Caracoles* vs in de Kantons

Voor de Zapatistas is de grondslag voor hun begrip van democratie de volgende: elk individu heeft een andere en slechts een gedeeltelijke visie van de wereld. Om tot een waar beeld van de realiteit te komen, moet elk individu gehoord worden. Want geen enkel individu kent of ziet de wereld op de manier dat een andere individu de wereld kent of ziet, en enkel wanneer al die visies samen gebracht worden kunnen we tot een ware realiteit komen. Door te luisteren naar verschillende visies van verschillende culturele groepen kan men tot nieuwe ideeën en doelstellingen komen. “Listening to the Other” wordt als een fundamenteel principe geïntegreerd in al hun politieke initiatieven (Zugman, 2005). De Zapatistas hebben het doel gesteld om meer horizontale en participatieve ruimtes te creëren, gebaseerd op het begrip ‘*lead by obeying*’, waarbij de leidinggevenden de beslissingen volgen van de gemeenschappen aan de basis. Eén mechanisme om dat ideaal in de praktijk om te zetten is de rotatie van leden van de JBGs. Deze rotatie kan bureaucratische verankering of besluitvorming op basis van eigenbelang voorkomen (Stahler-Sholk, 2010).

Ook de ideologie van het Rojava-experiment moedigt aan dat iedereen deelneemt aan de wijkvergaderingen zodat alle groepen van de samenleving en alle culturele identiteiten vertegenwoordigd zijn in lokale bijeenkomsten en raden:

“In contrast to a centralist and bureaucratic understanding of administration and exercise of power confederalism poses a type of political self-administration where all groups

of the society and all cultural identities can express themselves in local meetings, general conventions and councils. This understanding of democracy opens the political space to all strata of the society and allows for the formation of different and diverse political groups. In this way it also advances the political integration of the society as a whole. Politics becomes a part of everyday life.” (Öcalan, 2011)

In het project van Rojava is het de bedoeling om beleid te voeren door middel van raden. Raden zijn alternatieven voor representatieve systemen, die, zo wil deze ideologie, structureel mensen uitsluiten. Aan de hand van raden kunnen verschillende soorten actieve groepen op een directe manier deelnemen aan het besluitvormingsproces. Deze strekking wordt ook participatieve democratie genoemd. De rol van de hoogste raden in de kantons is beperkt tot de coördinatie tussen de gemeenschapsraden: alle macht blijft lokaal. Net zoals de leden van de JBGs in Chiapas roteren de vertegenwoordigers van de kantonraden en de gemeenschapsraden in Rojava regelmatig. Het doel van haar raadsysteem is het maximaliseren van lokale macht, terwijl tegelijk noodzakelijkerwijs een zekere mate van regionale coördinatie en communicatie tussen de verschillende niveaus behouden blijft (Strangers in a Tangled Wilderness, 2014).

5.2 Defensie en politie

Een fundamentele voorwaarde voor een werkend bestuur is de controle over geweld. Zonder een goed functionerend beveiligingssysteem is het moeilijk voor rebellen om de legitimiteit te verkrijgen als dominante macht van een specifiek grondgebied. Een functionerend beveiligingssysteem stelt hen in staat om een context te voorzien waarin andere publieke goederen kunnen worden aangeboden. Bovendien is een politiemacht instellen geen groot struikelblok vergeleken met sociale welzijnsprogramma's of wetgevende instanties aangezien de rebellen al over dwanginstrumenten beschikken. Het is dan te verwachten dat het instellen van een politiemacht de hoogste prioriteit krijgt bij rebellengroepen (Mampilly, 2011). Dit zien we bevestigd in onze casussen. Zowel in Rojava als in Chiapas is de oprichting van de defensietroepen, respectievelijk de YPG en het EZLN, de eerste verwezenlijkingen van de bewegingen. Die beschermen naar verluidt de bevolking, de autonomie en de samenleving.

YPG, YPJ, Asayish en Asayish-J

De belangrijkste externe vechtmacht van Rojava tegen bedreigingen van buitenaf zijn de vrijwilligerslegers YPG en YPJ (Yekîneyên Parastina Jinê, ofwel de Vrouwelijke Volksbeschermingseenheden) De YPG is de strijdmacht van zowel vrouwen als mannen; de YPJ bestaat enkel uit vrouwen. Samen zijn ze goed voor 40.000 vechters, waarvan ongeveer 15.000 (ongeveer 35 procent) vrouwen. De meeste wapens zijn lichte vuurwapens gecombineerd met lichtgewicht raketwerpers. Tevens beschikken de strijders over ongeveer 40 zware vrachtwagens die zijn omgebouwd voor gepantserd personeelsvervoer (Dirik, 2014; Strangers in a Tangled Wilderness, 2014).

Een konvoi van zowel mannelijke als vrouwelijke Koerdische revolutionaire strijders uit de YPG.

(Solidarity with Rojava, with the Kurdish revolution and with the liberation struggle of the PKK, 2016)

De interne beveiligingsorganisatie, die gelijkwaardig is aan de politie, heet Asayish (wat “veiligheid” betekent in Koerdisch) De Asayish worden gekozen door gemeenteraden en hebben hun eigen vergaderingen waarin zij officieren verkiezen en andere beslissingen nemen. Een tweede veiligheidsmacht heet “Asayish-J”, deze wordt uitsluitend bemand door vrouwen en is verantwoordelijk voor misdrijven van huishoudelijk geweld, haatmisdrijven en situaties waar vrouwen of kinderen bij betrokken zijn. Zij oefenen eveneens de gewoonlijke functies van de Asayish uit (Strangers in a Tangled Wilderness, 2014). De interne noch

externe beveiliging staan onder het gezag van de PYD, maar functioneren onder de democratische controle van raden en van hun parlement. Op die manier passen de vechteenheden binnen de ideologie van de samenleving. De leden en bevelhebbers komen van verschillende partijen en etnische groepen (Knapp & Jongerden, 2014).

Dankzij haar zelfverdedigingsorganisaties heeft Rojava al veel aanvallen van onder andere IS kunnen afweren. De succesvolle verdediging van Kobani tegen IS in 2014-2015 was een belangrijk kantelpunt. Hiermee had de YPG aan de Verenigde Staten bewezen een volwaardige bondgenoot te zijn in de strijd tegen IS. Het succes van de YPG als verdedigingseenheid ontgaat ook de rest van het land niet. Sommige Syriërs zien Rojava als een veilige schuilplaats voor het geweld dat het land blijft teisteren. Naar schatting zijn sinds het begin van de oorlog 200.000 mensen gemigreerd naar Rojava uit andere delen van Syrië (Strangers in a Tangled Wilderness, 2014).

EZLN

In Chiapas zien we dezelfde manier van verdediging en ordehandhaving terugkomen. Het leger van de Zapatistas, het EZLN, telt ongeveer 5000 leden. Zij zijn bewapend met uzi's en andere wapens. Hoewel de structuur van het EZLN een traditionele organisatie van het Latijns-Amerikaanse guerrilla-model benadert, met inbegrip van de tendensen naar een gecentraliseerde militaire hiërarchie met rangen en titels, ondermijnt het tegelijkertijd die hiërarchieën door de autoriteit te decentraliseren en leidersposities voortdurend te veranderen. Het paradoxale Zapatista-motto '*lead by obeying*' is bijvoorbeeld gericht op het omkeren van de traditionele relaties van de hiërarchie binnen de organisatie (Hardt & Negri, 2005). De hoogste autoriteit van het EZLN is de *Clandestino Revolución Indigeno* (Clandestiene Comité van de Indiaanse Revolutie, CCRI) Dit comité regelt de militaire operaties van de EZLN en bestaat uit achttien bevelhebbers (zowel mannen als vrouwen) die een bepaald gebied vertegenwoordigen en verkozen worden door alle inwoners van dat gebied (Starr, Martinez-Torres, & Rosset, 2011).

Theorie vs. praktijk

Het EZLN is dus niet volledig democratisch door haar hiërarchische elementen. Zoals Bance (2017) aanhaalt is het militarisme een gevoelig onderwerp bij dergelijke libertarische bewegingen. Het is echter vrijwel onmogelijk om te overleven als rebellengroep in tijden van

oorlog als men niet deelneemt aan militaire acties in een zelfverdedigingsorganisatie. Bovendien moet men erkennen dat er binnen een legereenheid altijd een soort van hiërarchie nodig is. Een top-down bevelstructuur is noodzakelijk, het ontbreken ervan kan heel het apparaat op korte tijd ondermijnen (Clark, 2016).

Volgens Subcomandante Marcos is het Zapatistaleger anders dan andere legers. Het einddoel is immers om uiteindelijk op te houden een leger te zijn. Volgens Marcos is een soldaat een dwaas persoon die zijn toevlucht neemt tot wapens om anderen te overtuigen. Als het EZLN blijft voortbestaan als een gewapende militaire structuur, is het gedoemd tot mislukking (Khasnabish, 2010). In de woorden van Marcos: *“the military structure of the EZLN ‘contaminated’ in some ways a democratic and self-governing tradition”*.

In de YPG wordt de hiërarchie zo veel mogelijk gecontroleerd door sterke mechanismen die de commandostructuur controleren en bekritisieren. Op basis van evaluaties en gemeenschappelijke beslissingen – een soort *checks and balances*-systeem – kunnen de strijders hun leider ontslagen (Clark, 2016).

AI claimt de PYD dat haar militaire structuren onder de democratische controle van de volksraden vallen, zijn er enkele voorvallen die aantonen dat het autoritarisme af en toe opspeelt. Zo was er onlangs een incident waarbij duizenden Koerden trachtten te vluchten naar Turkije en Irak-Koerdistan (toen de grenzen tijdelijk werden opengezet) om te ontkomen aan de gedwongen rekrutering van mannen en vrouwen onder de leeftijd van 40 in YPG-eenheden. Leden van de Asayish probeerde te voorkomen dat ze het land verlieten (Federici, 2015). Human Rights Watch meldt nog andere misbruiken waaronder willekeurige arrestaties, foltering van gevangenen, processchendingen, moorden en verdwijningen die niet onderzocht worden en de aanwerving van kinderen in de verdedigingstroepen. Er lijkt een tegenstrijdigheid te bestaan tussen de veiligheid die de PYD afkondigt en de veiligheid die de Koerdische gemeenschap ervaart (Ali, 2015).

Ook bij de Zapatistas lijkt er een contradictie te bestaan tussen de grote principes van het EZLN omtrent rechtvaardigheid en gelijkheid enerzijds, en wat er zich in de werkelijkheid afspeelt anderzijds. Volgens Diaz (2015) is het geweld van de Zapatistas de afgelopen jaren gericht op mensen die niet instemmen met het politieke project en het vooruitzicht van sociale verandering. Zo is de beweging ondanks de politieke beloftes niet in staat om op verantwoorde en duurzame wijze constructieve veranderingen door te voeren die de sociale omstandigheden van inheemse gemeenschappen en andere sociale groepen effectief verbeteren. De oorzaak hiervan is het ideologisch denken van het EZLN-leiderschap. Dergelijk ideologisch denken vereenvoudigt de sociale realiteit en weerhoudt het EZLN-

leiderschap ervan om in te zien dat een verandering in de richting van meer sociale rechtvaardigheid weldegelijk heel complex is. De vereenvoudiging van de realiteit rechtvaardigt de strijd tegen alle actoren die de ideologie niet ondersteunen.

5.3 Gerechtig systeem

Een van de kenmerken van een autoriteitsstructuur, zoals een staat, is de mogelijkheid om regels binnen een bepaalde ruimte op te stellen en hun toepassing af te dwingen. Beide onderzochte bewegingen zoeken naar een manier om een samenleving op te bouwen waarin gerechtigheid wordt beoefend. Zoals hieronder beschreven doen ze dit op een zeer gelijkaardige manier.

Consensus in Rojava

Het gerechtelijk systeem van Rojava is gecreëerd om 'sociale rechtvaardigheid' tot stand te brengen. Na de 'bevrijding' in juli 2012 van de Koerdische regio's werden door TEV-DEM rechtbankcommissies opgericht in de verschillende districten. Deze rechtbankcommissies zijn sindsdien cruciaal geweest voor de bouw van het nieuwe justitiesysteem. Zij coördineren samen met het MGRK-raadsysteem de opbouw van het nieuwe justitiesysteem en zijn tevens verantwoording verschuldigd aan het MGRK.

Een eerste realisatie van de rechtbankcommissies zijn de vredescomités op de twee basisniveaus van het MGRK-raadsysteem (de gemeenschappen en de wijken, zie eerder) Zij zorgen voor sociale vrede in de woonstraten en de wijken, en lossen zaken van criminaliteit en sociaal onrecht op. Het doel van de vredescomités is niet om partijen te veroordelen, maar om overeenstemming te bereiken tussen de conflicterende partijen. Slechts uitzonderlijk wordt door de meerderheid gestemd in het voordeel van één partij (Knapp, Flach, & Ayboga, 2016). Zaken worden vaak opgelost door middel van rehabilitatieve principes en principes van *transformative justice*⁴, waarbij de veroordeelde wordt behandeld als iemand die heropvoeding nodig heeft. In sommige gevallen wordt de hele gemeenschap betrokken om

⁴ *Transformative justice* breidt de conventionele benaderingen van conflictoplossing op twee manieren uit. Ten eerste, bestudeert *transformative justice* de theorie en de praktijk van aanpak van conflicten, waaronder genezing, verzoening en herstel van relaties buiten het strafrechtstelsel. Ten tweede probeert *transformative justice* de oorzaken van systemisch conflict zoals politieke, economische en sociale ongelijkheid en onrechtvaardigheid te begrijpen en aan te pakken. (Transformative Justice, n.d.)

mee te werken aan een betere omgeving, zodat de misdaden niet opnieuw plaatsvinden (House Organ, 2015). Overeenstemming is het basisprincipe in het gerechtelijk systeem met de overtuiging dat het bereiken van consensus en toenadering zullen leiden tot blijvende vrede.

Op het niveau van de gemeenschappen en de wijken hebben de vredescomités een dubbele structuur. Commissies, waarin zowel mannen als vrouwen zetelen, zijn verantwoordelijk voor het oplossen van conflicten en het behandelen van misdrijven; vredescomités, bestaande enkel uit vrouwen, behandelen gevallen van patriarchaal geweld, gedwongen huwelijk, enzovoort.

Op het volgende niveau, het districtsniveau, ageren de volkstribunalen. Ook die werden tot stand gebracht door de gerechtelijke commissies. De rechters die in de volkstribunalen zetelen kunnen door een gerechtelijke commissie worden verkozen of door elke inwoner van het rechtsgebied. Verkozenen hebben geen juridische achtergrond nodig, en meestal hebben de gekozen leden deze ook niet: Rojava vindt het vooral belangrijk dat rechters mensen zijn die de belangen van de burgers kunnen vertegenwoordigen. Bij het afsluiten van een zaak in het volkstribunaal kan één van de partijen de zaak naar het beroepshof brengen. Rojava heeft vier beroepshoven, twee in Cizire en één in Kobani en Afrin. Op dit niveau moeten de rechters wel juristen zijn.

Tenslotte is er het constitutioneel hof, waarvan de zeven rechters zorgen dat het MGRK-raadsysteem en de volkstribunalen het Sociaal Contract (zie later) en de wetten in acht nemen (Knapp, Flach, & Ayboga, 2016).

Onpartijdige conflictbemiddeling in Chiapas

De structuur van het gerechtelijk systeem in Chiapas is gelijkaardig aan dat van Rojava in die zin dat conflicten eerst worden opgelost op lokaal niveau. Indien ze daar niet opgelost raken worden ze doorverwezen naar het volgende niveau. Het eerste niveau van conflictoplossing van de Zapatistas is dat van de commune. Als het probleem zich voordoet in een Zapatista-commune nemen de ouderlingen van het dorp de rol op van conflictbemiddelaars in zaken die betrekking hebben op diefstal, dronkenschap (alcohol is verboden in Zapatistagemeenschappen) of huishoudelijke conflicten. Opnieuw zien we hier de overeenkomst met Rojava. Het is niet noodzakelijk dat de mensen die een juridische functie uitoefenen ook een academische juridische achtergrond hebben. Het is vooral

belangrijk dat de personen die aangewezen worden als conflictbemiddelaars de belangen van de burgers kunnen vertegenwoordigen.

De gevallen die op het niveau van de commune niet opgelost raken, worden overgeheveld naar het gemeentelijk niveau. Onder de jurisdictie van de *Honor and Justice Commission*, worden zaken door middel van bemiddeling beslecht. De *Honor and Justice Commission* bestaat eveneens grotendeels uit inheemse ouderlingen. Bijna alle straffen betreffen een soort collectief dienstwerk voor de commune, gemeente of *Caracol* als onderdeel van de heropvoeding van de overtreeders. Slechts enkele gevallen worden verder doorverwezen naar de jurisdictie van de JBGs (Mora, 2015).

De gemeenten hebben in Chiapas een reputatie opgebouwd voor onpartijdige conflictoplossingen. Daarom worden hun diensten vaak verkozen boven het reguliere overheidssysteem om conflicten op te lossen, zelfs door de niet-Zapatista bevolking van Chiapas. Bovendien zijn hun diensten gratis en worden ze aangeboden in verschillende inheemse talen (Starr, Martinez-Torres, & Rosset, 2011; Stahler-Sholk, 2010).

Net zoals de Koerden in Rojava vertrouwen de Zapatistas op een systeem van *transformative justice* in plaats van op gevangenisstraffen. In gevallen van criminaliteit bijvoorbeeld, zelfs voor zeer ernstige misdrijven, is het uitvoeren van gemeenschapsdienst vereist als restitutie. Veroordeelden moeten hun straf uitzitten door bijvoorbeeld 1.000 bomen te planten, een school te bouwen, een straat aan te leggen, enzovoort. Na zijn of haar gemeenschapsdienst wordt de persoon volledig terug geaccepteerd in de samenleving. Alleen in de meest extreme gevallen wordt de maximale boete, permanente verwijdering uit de samenleving, toegepast. Dit gerechtelijk systeem is gebaseerd op de traditionele methoden van inheemse gemeenschappen (Starr, Martinez-Torres, & Rosset, 2011).

5.4 Onderwijs en socialisatie

Ondergeschikt aan een goed functionerend veiligheidssysteem en gerechtelijk systeem is het invoeren van een onderwijssysteem (Mampilly, 2011). Toch zien we bij beide onderzochte bewegingen een relatieve snelle oprichting van scholen en academies. Dit heeft wellicht te maken met het feit dat vóór de opstanden er weinig tot geen scholen beschikbaar waren in de rebellengebieden. Bovendien worden studenten in de scholen grondig onderwezen in de ideologieën en geschiedenis van de Zapatistas en de Koerden. Dit educatief socialisatie proces is bevorderend voor de steun van de bevolking aan de rebellen.

Academies in Rojava

In september 2014 opende de eerste universiteit⁵ van Rojava zijn deuren. De *Mesopotamian Academy of Social Sciences*, in Qamishlo, is de eerste universiteit waar les gegeven wordt in de Koerdische taal. Vóór de revolutie, onder de assimilatiepolitiek en Arabisering van de Syrische staat, werd het de Koerden verboden om hun eigen taal te spreken, hun kinderen Koerdische namen te geven, winkels te openen met niet-Arabisch namen, Koerdische scholen op te richten en Koerdische boeken en geschriften te publiceren. De oprichting van een universiteit waar de lessen in het Koerdisch gegeven worden is een belangrijke ontwikkeling die niet mag onderschat worden. De universiteit ligt in de stad Qamishlo in het Cizire kanton en heeft drie afdelingen: rechten, sociologie en geschiedenis (First New University To Open In Rojava, 2014).

Studenten volgen les in de *Mesopotamian Academy of Social Sciences in Qamishlo*. (Enzinnanov, 2015)

⁵ Voor de duidelijkheid wordt hier de term ‘universiteit’ gebruikt. In Rojava gebruiken ze liever de term ‘academie’ omdat universiteiten vandaag de dag instellingen zijn onder invloed van de staat. Een academie werkt volledig onafhankelijk en bouwt haar eigen kennis en wetenschap uit.

Het curriculum van sociologie neemt een kritische houding aan ten opzichte van het positivisme van de 20ste eeuw en probeert in plaats daarvan een nieuwe, alternatieve sociale wetenschap te ontwikkelen voor de 21ste eeuw, volgens wat Abdullah Öcalan "sociologie van vrijheid" noemde. Als eindproject onderzoeken studenten een bepaald sociaal probleem en schrijven ze een thesis over het oplossen ervan die in lijn moest zijn met deze alternatieve sociologische benadering. Zowel het intellectuele als het praktische aspect van de opleiding dienen om een sociaal goed te dienen en niet zozeer om kennis te verwerven. Studenten doen wel examens, maar die meten geen kennis. Examens zijn eerder dialogen die ze voeren met de docenten. Deze laatste worden op hun beurt ook onderworpen aan evaluatie door studenten. Een leraar die wordt bekritiseerd, moet de kwestie met de student uitpraten, totdat ze allebei aanvoelen dat ze elkaar begrijpen (Biehl, 2015).

Daarnaast is er ook de vrouwenacademie (Yekitiya Star Academy) in Rimelan, ook in Cizire. Deze academie stimuleert de feministische opleiding van vrouwelijke revolutionairen. De nadruk op ideologie is hier nog meer uitgesproken. Alle vrouwen zijn welkom in de academie ongeacht leeftijd of voorkennis. Op het einde van de opleiding besluit de studente welke plaats ze zal innemen in de democratie van Rojava. De deelname van de vrouw in de samenleving is belangrijk. Volgens de Rojava's worden huidige problemen in de samenleving veroorzaakt door de dominante positie van de man en de uitsluiting van de vrouw. De samenleving zal pas vrij zijn als de vrouw vrij is (Biehl, 2015).

DE NIEUWE MENS

Een belangrijk onderdeel van de ideologie van de PKK is het creëren van de 'Nieuwe Mens' met een bepaalde Koerdische mentaliteit. In 1983 zette Öcalan zich voor het eerst af tegen het Marxisme door zich te focussen op het individu in plaats van op de sociale klassen. De notie van persoonlijkheid introduceerde hij door te stellen dat er pas verandering op maatschappelijk niveau kan plaatsvinden wanneer mensen individueel transformeren naar een nieuwe mens met bepaalde kenmerken. Op basis van zelfkritiek en hard werken kunnen PKK-leden zichzelf bevrijden van visies en attitudes die ze hebben opgenomen in hun "vroegere leven" en kunnen ze zichzelf vervolgens herknedden tot de 'Nieuwe Mens' (De Jong, 2016).

Öcalan maakt duidelijk dat zijn theorie van de "Nieuwe Mens" enkel kan toekomen aan ware activisten. Veel mensen hebben volgens Öcalan niet genoeg discipline of een voldoende grote wil om de innerlijke vijand te verslaan. Het is niet zomaar een ideologie waarin men kan geloven of waarnaar men kan toeleven, de "Nieuwe Mens" is volgens Öcalan

een verheven manier van leven gebaseerd op zelfanalyse en zelfontwikkeling. Zo zegt Grojean (2014): *“The aim truly is to create a miniature counter-society to serve as a model for Kurdish society and perhaps even influence the whole world.”*

De PKK ziet zichzelf als instructeur van zijn leden. PKK-activisten worden onderricht in de Mahsum Korkmaz Academy die zich momenteel in het Iraakse Koerdistan bevindt. Bij benadering kregen zo'n 10.000 leden een opleiding in de academie tussen 1986 en 1998. Dat is nog lang niet elk lid van de PKK. Vele leden werden ook opgeleid in hun eigen gevechtseenheden. Dagen in de academie worden volgestouwd van 's morgen tot 's avonds met trainingen, lessen en sport, waardoor leden weinig tijd overhouden voor vrije tijd. In de lessen worden verschillende onderwerpen onderricht, maar er wordt de leden voortdurend op gewezen dat hun grootste strijd tegen hun innerlijk oude zelf is. Leden werden aan de hand van jury's beoordeeld. Als zij oordelen dat de persoonlijkheid van een lid nog mogelijkheid heeft tot verbetering, kan het vonnis erg streng zijn en zelfs tot de doodstraf leiden. De doodstraf werd toegekend aan leden die relaties aangingen en aan personen die schuldig zijn aan het verraden van de principes van de partij. De manier waarop de Mahsum Korkmaz Academy werkt, is echter niet per se een indicatie van hoe de PKK in zijn geheel functioneert (Grojean, 2014).

Het autonoom onderwijssysteem van de Zapatistas

Sinds het begin van de opstand nu ruim 20 jaar geleden is er een nieuwe generatie Zapatistas. Het onderwijs speelt daarbij steeds een belangrijkere rol voor de overleving van wat nu eerder een geweldloze sociale beweging is dan wel een guerrilla-opstand. De autonome scholen spelen een belangrijke rol in de emancipatie van de Zapatistas door de nieuwe generatie voor te bereiden op de taken van het nieuwe bestuur. Met financiële steun van onder andere internationale ngo's, zoals *'Schools for Chiapas'*, hebben de Zapatistas een autonoom onderwijssysteem kunnen oprichten in Chiapas.

Zapatista kinderen voor een school gebouwd door 'Schools for Chiapas'. (Modelo Educativo Zapatista Destaca a Nivel Internacional, 2012)

Het autonome onderwijssysteem omvat onderwijsbegeleiders en een basisschool in elk dorp, en in sommige gevallen een lokaal comité om het onderwijs te bevorderen. Elke commune is verantwoordelijk voor het bouwen van een school en voor het bieden van economische ondersteuning aan de onderwijsbegeleiders. Een Onderwijscommissie coördineert het werk in elke autonome gemeente. Naast de lokale basisscholen zijn er nu ook een aantal regionale middelbare scholen die fungeren als kostscholen voor kinderen uit de omliggende dorpen. Voor deze regionale middelbare scholen werden opgericht, was het zeldzaam dat inheemse kinderen verder opgeleid werden na de basisschool (Klein, 2015).

Elke gemeenschap verkiest democratisch haar eigen onderwijsbegeleiders: op deze manier zijn zij meer organisch verbonden met hun communes. De onderwijsbegeleiders zijn vaak jong en spreken daardoor vaak vloeiender Spaans, hebben een hoger geletterdheidsniveau en kunnen zich gemakkelijker aanpassen aan de computertechnologieën (Baronnet, 2008). De onderwijsbegeleiders worden op regionaal niveau opgeleid in workshops en seminars, ondersteund door de Onderwijscommissie (Klein, 2015). Door de decentralisatie van het scholensysteem zijn de communes meer betrokken bij het samenstellen van het curriculum. Zij kiezen zelf welke cursussen zij belangrijk achten om te geven in de basisscholen. Leerlingen kunnen geen onvoldoendes halen voor vakken, omdat elk kind zijn

of haar eigen ritme van leren heeft. De Zapatistas hebben beoordelingen aan de hand van het puntensysteem afgeschaft, omdat zij van mening zijn dat geen kind meer of minder weet dan een ander (Gambetti, 2009).

De meeste onderwijsbegeleiders geven les in de lokale inheemse taal, evenals in het Spaans, zodat de kinderen tweetalig opgevoed worden. Waar twee verschillende Mayatalen gesproken worden in dezelfde commune, zijn de scholen drietalig (Klein, 2015).

Net zoals in Rojava worden de studenten bij hun diploma uitreiking gevraagd om te beslissen hoe ze een bijdrage gaan leveren in hun communes. Ze kunnen kiezen om agro-ecologisch werk te doen, in de basisscholen les te geven, in de apotheek te werken, enzovoort. Ze hebben de verplichting om te delen wat zij geleerd hebben met hun commune (Aboites, 2010).

SOCIALISATIE VAN DE JEUGD

Zapatistascholen bieden ruimte voor kinderen en jongeren om academische vaardigheden te leren, maar ook om de geschiedenis van hun volk te bestuderen en om te leren over verzet tegen de voortdurende bedreigingen voor hun gemeenschappen. Veel jonge Zapatistas volgen ideologische trainingen en nemen deel aan politieke acties. Hun politieke socialisatie maakt deel uit van de ontwikkeling van de autonome gemeenschappen (Baronnet & Breña, 2008). Hen worden aangeleerd te vechten, hoe beter voor het milieu te zorgen en dat ze trots moeten zijn op hun inheemse cultuur. In tegenstelling tot andere inheemse scholen is de politieke dimensie ingebouwd in het onderwijs: de eisen voor democratie, vrijheid en sociale rechtvaardigheid doorlopen elk vak. Tevens vloeien de doelstellingen en de inhoud van de lessen voort uit de ervaren problemen en de mogelijke oplossingen door reflectie en collectieve participatie. Samengevat zijn Zapatistascholen plaatsen waar collectieve kennis gericht is op sociale transformatie (Rico, 2014).

Vergelijking

Een opmerkelijke overeenkomst tussen beide onderwijssystemen is dat ze minder nadruk leggen op het effectief verwerven van kennis, maar eerder op een begeleide zelfontplooiing. Ze worden opgeleid om uiteindelijk een plaats te kunnen innemen in de nieuwe samenleving. De traditionele manier van evaluatie, het puntensysteem, wordt achterwege gelaten om plaats te maken voor een meer persoonlijke aanpak van evaluatie. Aan de hand van dialogen worden zowel student als docent ingelicht over hun prestaties.

Vervolgens valt op dat beide ideologieën doorsijpelen tot in het onderwijs. In de lessen die aangeboden worden, wordt er grote nadruk gelegd op de geschiedenis van hun strijd en op de rechten die ze vandaag moeten verdedigen. Deze instellingen lijken zich minder te richten op het algemene onderwijs en het onderwijzen van kritisch denken, en eerder op het socialiseren van hun jeugd.

5.5 Gezondheid

Rebellen engageren zich regelmatig in een verscheidenheid aan bestuursactiviteiten, met inbegrip van het inlossen van de gezondheidsnoden van hun bevolking. De inspanningen om publieke voorzieningen zoals gezondheidszorg te bieden, zijn recht evenredig met de betrokkenheid van de nationale en internationale gemeenschap (Mampilly, 2011). De organisatie van de gezondheidszorg zowel in Rojava als in Chiapas gebeurt aan de basis. Gevallen die niet aan de basis opgelost worden, worden doorverwezen naar een hoger niveau.

Gezondheidszorg in Rojava

In Rojava is men gefocust op het aanbieden van sociale diensten zoals de oprichting van nieuwe wijkhospitelen, ziekenhuizen, rehabilitatiecentra en culturele centra. Deze worden vaak gevestigd in dezelfde gebouwen waar vroeger het regime opereerde.

In elk district hebben de gezondheidscommissies een gezondheidsvergadering opgericht die het gezondheidsbeleid coördineert. Alle vergaderingen zijn open voor het publiek en worden gedocumenteerd. Deze gezondheidsvergadering is het belangrijkste orgaan in Rojava's gezondheidsbeleid. Artsen, apothekers, laboratoriumtechnici, ziekenhuispersoneel en organisaties voor humanitaire hulp wonen de vergaderingen bij. Momenteel zijn er ziekenhuizen in acht grote steden onder toezicht van de gezondheidsvergaderingen.

In kleinere dorpen vervangen gezondheidscentra de ziekenhuizen en vormen de basis voor de gezondheidszorg. Deze worden ondersteund door de MGRK. De artsen werken vrijwillig in diensttijden van twee uur. Enkel patiënten die het zich kunnen veroorloven wordt gevraagd maximaal 200 Syrische ponden per behandeling te betalen, wat overeenkomt met ongeveer 1 euro.

Met internationale steun is een bloedbank in Kobani opgericht en sinds 2013 zijn militaire ziekenhuizen gevestigd in Qamishlo, Afrin en Kobani. De gezondheidsvergaderingen organiseren ook workshops en seminaries over gezondheid en

eerste hulp en sinds 2014 zijn deze in de curricula van de scholen ingevoerd. Begin 2016 opende de eerste gezondheidsacademie zijn deuren in Kobani.

Deze positieve ontwikkelingen in de medische zorg hebben te kampen met uitdagingen die voortkomen uit het internationale embargo dat de levering van medische benodigdheden over de grens blokkeert. Rojava heeft een tekort aan technische uitrusting, medicijnen en artsen (Knapp, Flach, & Ayboga, 2016).

Gezondheidszorg in Chiapas

Ook de Zapatistas hebben de taak van gezondheidszorg overgenomen van de staat. Ze beschrijven gezondheid als 'een recht van alle mannen en vrouwen' dat rechtstreeks verband houdt met levensomstandigheden, huisvesting, voeding, arbeid, rechtvaardigheid en onderwijs. Gezondheidszorg wordt ook omschreven als een project dat in handen van de lokale bevolking moet zijn. Zij moeten een actieve rol spelen bij het definiëren van het gezondheidsbeleid, de uitvoering en het onderwijs ervan.

In overeenstemming met de politieke structuur van de Zapatistabeweging heeft de structuur van de autonome gezondheidszorg drie niveaus en geldt ook hier het bottom-up concept. Op het niveau van de communes worden de gezondheidsdiensten door lokale gezondheidscommissies waargenomen die door gezondheidswerkers en lokale mensen uit de commune worden bemand. Elke commune die aan het gezondheidsprogramma deelneemt is verplicht zo'n commissie te hebben. De faciliteiten aan de basis bestaan uit lokale hospitalen die door de commune zelf zijn opgericht en bemand worden door gezondheidswerkers van de commune. Op het gemeentelijk niveau is er in elke gemeenteraad een gezondheidscoördinatiecommissie, bestaande uit vertegenwoordigers van gezondheidswerkers, de lokale gezondheidscommissies en de verschillende communes die in de gemeente wonen. Op dit niveau bevinden zich de autonome regionale klinieken waarnaar de communes hun patiënten kunnen verwijzen. Zij worden bijgestaan door medisch personeel en in sommige gevallen universitaire artsen. Indien zij geen oplossing vinden voor het probleem moeten zij de patiënt doorverwijzen naar een volgende niveau. Dat niveau bestaat echter nog niet in de autonome gezondheidszorg, dus worden patiënten doorverwezen naar het *National Health System*. In de JBG, op het derde niveau, bestaat er een gezondheidscommissie die de goede werking van de autonome gemeenten dient te ondersteunen en te coördineren.

De steun en methodologische bijdrage van nationale en internationale ngo's, universiteiten en religieuze groepen heeft een belangrijke rol gespeeld bij de financiering van de autonome dienstverlening. Een groot aandeel van de financiering komt ook uit lokaal niveau, over het algemeen in de vorm van materiële en arbeidskrachten (Cuevas, 2007).

5.6 Sociaal contract

Wanneer rebellen het bestuur overnemen vestigen ze vaak een nieuw 'sociaal contract' met de bevolking, dat het vorig sociaal contract met de regering vervangt. De ontwikkeling en het onderhouden van een sociaal contract tussen rebellen en hun bevolking is cruciaal om de onderlinge relatie te versterken. Wanneer rebellen de verplichtingen van het sociaal contract niet nakomen die ze met hun burgers oprichtten, verliezen ze meestal het gezag over de bevolking (Arjona, 2014).

Sociaal contract van Rojava

Na een eerste ronde van discussies, geïnitieerd door MGRK, werd in oktober 2013 een ontwerp van het sociaal contract gepubliceerd en voor commentaar voorgelegd. Drie maanden lang volgden er discussies en werden alle ingediende suggesties besproken (Knapp, Flach, & Ayboga, 2016). Op 29 januari 2014 werd het sociaal contract van Rojava aangenomen door mensen van alle sociale, etnische en religieuze achtergronden in Rojava. Het werd vervolgens bekrachtigd door de raden en het parlement in Amude (Jongerden & Knapp, 2014). Het sociaal contract is een democratisch verdrag dat wordt geïmplementeerd in de drie kantons van Rojava. Het verdrag beschermt de democratische raden en de waarden van secularisme, gender-bevrijding en multiculturalisme. Het stelt dat alle natuurlijke rijkdommen, land en infrastructuur in de regio de bevolking toebehoort en dat de exploitatie ervan gereguleerd moet worden bij wet. Tegelijk beschermt het contract privé eigendom en mag er niets meer onteigend worden (De Jong, 2016). Het sociaal contract bestaat uit 96 artikels en een preambule en is opgedeeld in negen onderdelen. De preambule van het verdrag vat samen wat dit verdrag wil bereiken en luidt:

“We, the people of the Democratic Autonomous Regions of Afrin, Jazira and Kobane, a confederation of Kurds, Arabs, Assyrians, Chaldeans, Arameans, Turkmen, Armenians and Chechens, freely and solemnly declare and establish this Charter, which has been drafted

according to the principles of Democratic Autonomy. In pursuit of freedom, justice, dignity and democracy and led by principles of equality and environmental sustainability, the Charter proclaims a new social contract, based upon mutual and peaceful coexistence and understanding between all strands of society. [...] In establishing this Charter, we declare a political system and civil administration founded upon a social contract that reconciles the rich mosaic of Syria through a transitional phase from dictatorship, civil war and destruction, to a new democratic society where civic life and social justice are preserved.” (Charter of the Social Contract, 2014).

Deze openingswoorden erkennen specifiek de rechten van alle mensen die in de drie kantons leven: niet alleen Koerden, maar ook Arabieren, Syriërs, Arameërs, Turkmene enzovoort. Het sociaal contract van Rojava gaat verder dan de staat en het individu en herdefinieert democratie op twee onderling verbonden manieren. Ten eerste wordt het model van de staat duidelijk afgewezen. Door afstand te nemen van gecentraliseerde machtsstructuren zijn regio's gedwongen om eigen administratie en overheid te organiseren op een manier die de sociale samenstelling en situatie van de gemeenschap ten goede komt. Dit leidt tot het tweede punt: mensen zijn met elkaar verbonden via het idee van gemeenschapsorganisatie. Het model van het sociaal contract benadrukt het concept van het organiseren van samenhangende individuen in lijn met de modellen van zelfvertegenwoordiging en zelfbestuur. Dit is een sociaal contract dat burgerschap terug eist van de staat. Er wordt afgestapt van de relatie tussen de burgers en de staat en er wordt gefocust op de relaties tussen burgers binnen het concept van gemeenschappen (Knapp & Jongerden, 2014). TEV-DEM is verantwoordelijk voor het implementeren van deze principes in het dagelijks leven (Saadi, 2014).

Gendergelijkheid is een kernwaarde in het sociaal contract. Artikel 28 luidt: *“Men and women are equal in the eyes of the law. The Charter guarantees the effective realization of equality of women and mandates public institutions to work towards the elimination of gender discrimination.”* (Charter of the Social Contract, 2014).

Artikel 8, *“All Cantons in the Autonomous Regions are founded upon the principle of local self-government. Cantons may freely elect their representatives and representative bodies, and may pursue their rights insofar as it does not contravene the articles of the Charter”*, verzekert zelfbestuur aan alle mensen in de Koerdische regio's. Artikel 9: *“The official languages of the Canton of Jazirah are Kurdish, Arabic and Syriac. All communities have the right to teach and be taught in their native language.”* maakt van het Koerdisch, het

Arabisch en het Syrisch de officiële talen van de regering en het onderwijs. In tegenstelling tot wat de Syrische grondwet voorschrijft is de Arabische taal niet meer de enige officiële taal van de autonome regio's. De Koerden en andere etniciteiten die voorheen uitgesloten werden, worden door deze nieuwe grondwet erkend.

Het sociaal contract is de meest democratische grondwet die mensen in het Midden-Oosten ooit hebben gehad. Het betoogt de vrijheid en de rechten van de mensen en de onafhankelijkheid en de veiligheid van de kantons te beschermen (Radpey, 2015).

De laatste versie van de grondwet van Rojava werd gepresenteerd in juli 2016. De grondwet werd omgedoopt tot 'het Sociaal Contract van Rojava - Democratische Federatie van Noord-Syrië'. Deze hervormde versie zal naar verwachting de definitieve grondwet worden na de volksraadpleging. In de preambule van het sociaal contract van 2016 wordt een niet-exhaustieve lijst opgenomen van verschillende geografische, etnische en religieuze identiteiten die in de gemeenschap wonen. Dit is een verbetering van de 2014 versie, die een beperkt aantal identiteiten vermeldt uitsluitend op etnische basis. Vervolgens definieert de nieuwe preambule ook de culturele en spirituele oorsprongen van de Rojava-samenleving. Religieuze oorsprongen werden in de preambule van 2014 niet vermeld en riep alleen op tot de opbouw van een 'samenleving vrij van autoritarisme, militarisme, centralisme en de interventie van religieuze autoriteiten in openbare zaken' (Marinelli, 2016).

Sixth Declaration of the Lacandón Jungle

In dezelfde geest als het sociaal contract van Rojava, lanceerden de Zapatistas de *Sixth Declaration of the Lacandón Jungle* waarin een geheel van doelstellingen en verantwoordelijkheden werden uiteengezet. Na een intern overleg in juni 2005 met meer dan 200.000 leden van de Zapatista gemeenschappen, publiceerde het EZLN de 'Zesde Verklaring van de Lacandon Jungle'⁶. De verklaring is geschreven in een speelse taal, iets wat eigen is aan de geschriften van Subcomandante Marcos (zie later) (Maccani, 2006).

Twee nieuwe groepen werden gevormd uit het EZLN: de 'Zesde Commissie' en de 'Intergalactische Commissie'. De Zesde Commissie bestaat uit vijftien inheemse commandanten van het EZLN en hun iconische woordvoerder, Subcomandante Marcos. De

⁶ Er zijn vijf andere declaraties voorafgegaan aan de Zesde Verklaring. Elke declaratie is een aangepaste vorm van de vorige. Aan de hand van alle zes de declaraties kunnen we de evolutie van de Zapatistas waarnemen. De Eerste Declaratie volgde onmiddellijk op de opstand in 1994 en behelsde een oorlogsverklaring aan de staat.

commissie is verantwoordelijk voor de uitvoering van de nationale doelstellingen van de Zesde Verklaring. De Intergalactische Commissie houdt zich bezig met het opbouwen van nauwere banden met andere, gelijkaardige bewegingen over de hele wereld, onder andere door het zenden van materiële hulp aan groepen in opstand (Maccani, 2006).

De Zesde Commissie riep elk weekend, zes weken lang bijeenkomsten samen om een nieuwe nationale politieke macht te bouwen naast de bestaande verkiezingspartijen. In overeenstemming met hun fundamenteel principe *'Listening to the Other'* werden zes vergaderingen georganiseerd voor alle groepen uit de Mexicaanse maatschappij. Iedereen die deelnam en zich hield aan de Zesde Verklaring werd aangemoedigd om te vertellen over zijn of haar leven en persoonlijke moeilijkheden en hoe zij de nieuwe beweging wensten op te bouwen. Zes weekends op rij luisterden de leden van Zesde Commissie naar de verhalen en namen ze notities. Subcomandante Marcos trad op als bemiddelaar. Na afloop van deze zes vergaderingen werden deelnemers uit de vergaderingen uitgenodigd om mee terug te gaan naar Chiapas voor een plenaire vergadering waarin *'The Other Campaign'* werd gelanceerd (Maccani, 2006).

THE OTHER CAMPAIGN

Om het politieke project van de Zapatistas te concretiseren organiseerde Marcos "The Other Campaign". Deze verliep parallel met de Mexicaanse verkiezingen van 2006 en beoogde een nieuwe vorm van politiek die, los van het formele politieke systeem, van de basis uit georganiseerd werd. Het begin van de campagne, precies 12 jaar na de opstand, huldigde Marcos in door het opstarten van een oude motorfiets: een verwijzing naar Che Guevara en zijn Zuid-Amerikaanse roadtrip. Zes maanden lang toerden delegaties van de Zapatistas door het hele land en ontmoetten linkse politieke organisaties, landloze boeren, families van vermoorde vrouwen en andere groepen en gemeenschappen waarmee ze eerder nooit in contact gekomen waren (Khasnabish, 2010). Het doel van deze tour was om een beter begrip op te bouwen van wat een alternatieve vorm van politiek voeren zou inhouden en om contacten te

Subcomandante Marcos rust op zijn motorfiets op 1 januari 2006 bij de start van The Other Campaign (Bloomberg, 2006).

leggen tussen de verschillende onderdrukte gemeenschappen. Marcos paste de oude, inheemse praktijk toe die hij geleerd had tijdens de oprichting van het EZLN: "Spreek minder en luister meer". Hij luisterde tijdens zijn ontmoetingen met deze groepen en gemeenschappen uren naar hun ervaringen, verzuchtingen en suggesties, en schreef ze op, maar sprak zelf bijna nooit (Castellanos, 2008).

Sociaal contract vs. Sixth Declaration

Het is belangrijk om duidelijk te stellen dat deze twee documenten, het sociaal contract van Rojava en de Zesde Verklaring van de Zapatistas, niet dezelfde legitimiteit hebben. Het sociaal contract van de Koerden is opgesteld als een grondwet met leefregels en bevat principes, rechten, vrijheden en wetten. Anderzijds is de Zesde Verklaring slechts een oproep tot een nieuwe grondwet. De verklaring is een uitnodiging aan het publiek om zich bij het EZLN aan te sluiten en om op zekere hoogte de confrontatie met de bestaande orde van het kapitalistische wereldsysteem aan te gaan.

Vergelijkbaar met het sociaal contract van de Koerden, concentreert de Zesde Verklaring van de Zapatistas zich op de noodzaak om vrouwen meer te betrekken bij het politieke gebeuren. In de verklaring wordt het gebrek aan gendergelijkheid onder de aandacht gebracht van de lezer. Er moet meer inspanning worden geleverd in de gelijke participatie van vrouwen in het verzet: *"Now there are more compañeros and compañeras who are learning to govern. And – even though little by little – there are more women going into this work, but there is still a lack of respect for the compañeras, and they need to participate more in the work of the struggle."* (EZLN, 2005)

5.7 Economie

Mampilly (2011) argumenteert dat rebellies een grote verscheidenheid aan mogelijke financieringsbronnen hebben en aanzienlijke behendigheid tonen om over te schakelen tussen de beschikbare opties. In Rojava en Chiapas bouwen ze in overeenstemming met hun politieke structuur een nieuwe economie op. Aan de hand van coöperatieven proberen ze onafhankelijk van de buitenwereld zichzelf te onderhouden. Het is voor beide maatschappijen nog moeilijk om economisch te gedijen aangezien ze nog worden onderworpen aan de grillen van de liberale markt waarmee ze moeten concurreren. Toch zijn ze door de

beroepsopleidingen van hun jeugd en de oprichting van collectieve bedrijven op de goede weg naar een autonome economie.

People's Economy in Rojava

Ondanks de burgeroorlog en het economische embargo van Turkije en van de nabije Syrische lokale overheden is Rojava heel productief. Het model van Rojava voor haar eigen economie is een gemengde economie met sterke sociale diensten en met gemeenschapscoöperatieven als dominante vorm van bedrijfsvoering (De Jong, 2016). Het economische plan van de Rojava-revolutie wordt '*People's Economy*' genoemd (Strangers in a Tangled Wilderness, 2014).

Leden van een naaicoöperatief in Rojava. (Isik, 2016)

Het grootste deel van economie in Rojava is afhankelijk van de natuurlijke rijkdom van het Cizire kanton. Daar liggen duizenden grote oliereserves. Echter, door het embargo kan de olie niet langer geëxporteerd worden en worden slechts 200 oliereserves geëxploiteerd (Biehl, 2015).

Inkomsten voor het bestuur in Rojava komen voort uit drie bronnen. Ten eerste komt een groot deel van de inkomsten van de kantons uit de verkoop van olie aan de eigen bevolking tegen gesubsidieerde prijzen (Biehl, 2015). Ten tweede heffen PYD en YPG belastingen op de in- en uitvoer van gesmokkeld petroleum en andere goederen. Vóór de

oorlog werd de smokkeconomie geduld om te compenseren voor het gebrek aan investeringen in de Koerdische regio –smokkelen was één van de belangrijkste inkomstenbronnen van het grensgebied. Tenslotte komt een aanzienlijk deel van de inkomsten voort uit de geldinzameling vanuit de Koerdische diaspora en de Turkse Koerden, in de vorm van een ‘revolutietaks’ (Casier, 2017, in druk).

Rojava is rijk aan natuurlijke hulpbronnen en landbouw. Door het embargo wordt er echter niet geïnvesteerd in de nodige infrastructuur om een volwaardige economie uit te bouwen. Bovendien werd voorheen de bouw van olieraffinaderijen in de regio geweigerd door het regime; in Rojava heeft men op hun eigen capaciteiten gerekend om een lokale olieraffinaderij en graanfabrieken te bouwen. Daarenboven wordt 70% van alle inkomsten gespendeerd aan de oorlogseconomie. Soldaten in Rojava worden gesteund met kleren, wapens, eten en andere benodigdheden. Families zijn in Rojava zeer afhankelijk van zelfvoorzieningslandbouw en informele economie (Biehl, 2015).

Traditionele "privé-eigendom" werd eind 2012 afgeschaft, wat betekent dat alle gebouwen, land en infrastructuur onder controle kwamen van de verschillende gemeenteraden. Deze afschaffing van privé-eigendom strekte zich niet uit tot andere waren zoals auto's, machines, elektronica, meubels, enzovoort. Dit betekende niet dat mensen hun huizen of bedrijven niet langer bezaten. Echter, de gemeenten implementeerden het principe van ‘eigendom door gebruik’. Dit wil zeggen dat wanneer een gebouw zoals een huis of bedrijf wordt gebruikt door een persoon, deze gebruiker het grondgebied en de infrastructuur wel bezit, maar ze niet op een open markt zou kunnen verkopen. Deze gemeenschappelijke goederen worden beheerd door de raden, zij zijn verantwoordelijk voor de verdeling ervan aan de bevolking. Op die manier dienen de gemeenschappelijke goederen enerzijds als een veiligheidsnet voor mensen zonder veel middelen en anderzijds als een manier om het gebruik van de middelen van de gemeenschap te maximaliseren (Strangers in a Tangled Wilderness, 2014).

Zapatista-collectieven

De Zapatistas proberen de lokale economie te reconstrueren door coöperatieven en collectieven te organiseren die landbouwproducten, ambachtelijk werk, kleding en laarzen produceren. Een aantal van die coöperatieven, bijvoorbeeld die voor koffie, hebben de tussenpersonen kunnen uitschakelen door zelf contacten te leggen met *fair trade* exportgroepen, voornamelijk in de VS, Mexico en Europa. Tussenpersonen zijn doorgaans

zeer onbetrouwbaar en vragen woekerprijzen om producten te vervoeren en door te verkopen op de grote markten. De Zapatistas hebben daarom hun transportmethodes geïnnoveerd. Het zijn nu de transportcoöperatieven die de producten vervoeren tegen gecontroleerde prijzen. Tevens zijn er collectieve winkels die goederen goedkoper leveren aan de lokale bevolking omdat zij die in grote hoeveelheden aankopen en die de regionale handel in de communes vergemakkelijken. Hoe dan ook zijn de coöperatieven onderhevig aan de grillen van de markt en kunnen dus bedreigd worden wanneer dezelfde producten of diensten goedkoper aangeboden worden ergens anders (Starr, Martinez-Torres, & Rosset, 2011; Forbis, 2014).

De jeugd in de communes wordt opgeleid in een bepaald beroep, zoals kapper, metsler, bakker, enzovoort zodat zij niet moeten emigreren voor betaald werk elders. Dit moedigt de ontwikkeling van kleine bedrijven aan die de economie in de communes versterken. Tegelijkertijd organiseren de Zapatistas workshops om ecologische landbouwpraktijken te bevorderen zodat de afhankelijkheid van ingevoerde landbouwchemicaliën verminderd kan worden (Starr, Martinez-Torres, & Rosset, 2011).

Zapatista-collectieven produceren ook voor lokale consumptie. Zo zijn er bijvoorbeeld bakker-coöperatieven, vee-coöperatieven en collectieve graanvelden die gerecupereerd zijn van rijke landbezitters. Ondanks de ontwikkeling van deze collectieve projecten zijn veel families net zoals de Koerden in Rojava nog steeds afhankelijk van zelfvoorzieningslandbouw. Dit is een vrij onzekere manier van rondkomen. Zelfs zonder de druk van het leger dat vroeger de gewassen vernietigde, zijn er seizoenen waarin de gewassen mislukken ten gevolge van weersomstandigheden. Dan moet de gemeenschap maïs kopen aan zeer hoge prijzen. Eén van de recente inspanningen om de economische veiligheid in de gemeenschappen te verbeteren is de oprichting van "populaire banken" of roterende fondsen die leningen met lage rente verstrekken (Forbis, 2014).

Een opmerkelijke gelijkens tussen beide bewegingen is dat ze belang hechten aan creatief werk. Volgens Öcalan eist de rechtvaardigheid dat creatief werk vergoed wordt in verhouding tot zijn bijdrage aan het gehele product (De Jong, 2016). In diezelfde geest vermeldt het label van de traditionele overhemden die geborduurd en verkocht worden door de Zapatistavrouwen, de naam van de producent en de uren die ze aan het shirt heeft besteed (Gambetti, 2009). Tevens richten zowel in Chiapas als in Rojava vrouwen hun eigen coöperatieven en economische structuren op om hun economische onafhankelijkheid te waarborgen (Stanchev, 2015).

5.8 Gendergelijkheid

De meest opmerkelijke gelijkheid tussen de twee revoluties is de focus op gendergelijkheid. De aandacht voor de rechten van vrouwen onderscheidt de strijd van het EZLN en van de Koerden van andere sociale bewegingen; vorige bewegingen hoopten vaak op de participatie van vrouwen in de guerrillaoorlogen, maar waren niet perse gericht op het opheffen van ongelijkheden tussen vrouwen en mannen. Zowel in Chiapas als in Rojava is het creëren van nieuwe genderverhoudingen een fundamenteel onderdeel van de strijd en essentieel in de vorming van een democratische, autonome samenleving. Dit is des te meer opvallend, gezien beide gemeenschappen ontstaan zijn in zeer patriarchale contexten. Ook in de praktijk overkoepelen vrouwenrechten elk vlak van beide samenlevingen, zowel in de publieke sfeer als in de privé sfeer.

Vrouwenrevolutie in Rojava

In Rojava is de bevrijding van de ganse maatschappij onlosmakelijk verbonden met de bevrijding van de vrouw. De afbraak van de patriarchale dominantie wordt als essentieel beschouwd in de strijd naar autonomie. Het is een opmerkelijke prestatie niet alleen in de context van het Midden-Oosten, maar ook in vergelijking met het Westerse feminisme (Stanchev, 2015). Het idee van vrouwenemancipatie als noodzaak komt van de ideologie van Öcalan en de PKK. Om democratie te kunnen bereiken, is de bevrijding van de vrouw essentieel. Volgens Öcalan staan vrouwen centraal in de geschiedenis van de beschaving. Bij de opkomst van de klassenmaatschappij hebben vrouwen een tweederangs-rol toebedeeld gekregen. Deze rol en de dominante mentaliteit van de man ten opzichte van de vrouw is door de generaties heen door de vrouw geïnternaliseerd (Clark, 2016). Van vrije maatschappij kan alleen sprake zijn indien gender gelijkheid een evidentie wordt:

“The sexism within the nation-state society while on the one hand gives the male the maximum power on the other hand turns the society through the woman into the worst colony of all. Hence woman is the historical-society’s colony nation which has reached its worst position within the nation-state.” (Öcalan, 2011)

In Rojava wordt gendergelijkheid praktisch omgezet in de vorm van positieve discriminatie naar vrouwen toe. De emancipatie van vrouwen en de afschaffing van het

patriarchaat zijn kernwaarden in de revolutie van Rojava. Zoals we daarnet zagen zijn enkele artikels gewijd aan de emancipatie van de vrouw verankerd in het Sociaal Contract. Er wordt steeds voor gezorgd dat vrouwen een eerlijke behandeling krijgen zowel in de publieke als in de privé sfeer. Overal in Rojava staan er twee mensen aan de leiding, waarvan telkens één vrouw. Dit is het principe van tweevoudig leiderschap. Daarnaast bestaat er een genderquotum in elke instelling. Elk comité, elke raad en elke rechtbank moet minstens uit 40% vrouwen bestaan. Indien in een bepaalde vergadering het vrouwenquotum niet gehaald wordt, wordt de bijeenkomst geannuleerd tot een nauwkeurigere vertegenwoordiging van de gemeenschap samengebracht kan worden (Knapp, Flach, & Ayboga, 2016). Naast de participatie van vrouwen in de algemene raden zijn er ook aparte raden enkel voor vrouwen. Deze vrouwenraden bestaan parallel aan de algemene raden op alle bestuursniveaus en richten zich vooral op vrouwenkwesties en gendergelijkheid. Polygamie, geforceerde huwelijken en kinderhuwelijken zijn verboden en de vrouwenraden handhaven de naleving van dit verbod. Beleidsbeslissingen die door de algemene raden zijn gemaakt, maar in strijd zijn met het beleid van de vrouwenraden kunnen door een veto door deze laatsten worden tenietgedaan. Het komt nog steeds voor dat meisjes in het Midden-Oosten uitgehuwelijkt worden terwijl ze nog kinderen zijn en dan zijn ze vaak ook niet de enige vrouw in het huishouden. Als een vrouw seksueel misbruikt wordt, wordt de schuld op haar afgeschoven en wordt ze bestraft (Biehl, 2014). Klachten van huiselijk geweld worden serieus genomen en er wordt steeds een eerlijk proces georganiseerd (Parissi, 2015).

Bovendien werd er een vrouwenacademie opgericht om vrouwen aan te sporen zich te engageren in de communes. Ze worden onderricht in de wetenschap van de vrouw of '*Jineology*'⁷ om kennis te maken met het feminisme en het belang van vrouwenrechten (Biehl, 2014).

Zoals daarnet duidelijk werd heeft de Rojava militie twee hoofdtakken. De YPG, die bestaat uit zowel mannen als vrouwen en de YPJ, waarin enkel vrouwen strijden. In totaal zijn 35% van de strijders vrouwen. Zij strijden niet enkel tegen IS maar ook voor feminisme en gendergelijkheid. Vrouwelijke strijders hebben een nieuw beeld gecreëerd van Koerdische vrouwen.

⁷ Jineology is een academische discipline die ruwweg vertaalt als de wetenschap van vrouwen (jin = vrouw) (Gupta, 2016).

Vrouwenrechten in Chiapas

In Chiapas bekritiseerden de Zapatistas de beperkte sociale en politieke agency en de uitbuiting van vrouwen binnen hun gemeenschappen. Bijgevolg was één van de eerste gevolgen van de opstand in 1994 de opstelling van de revolutionaire wet van vrouwen. De wet bekrachtigt tien nieuwe regels die de rechten van de inheemse vrouwen garandeert. Het is vanaf dan toegestaan dat vrouwen onder andere zelf beslissen of en met wie ze trouwen, het is toegestaan dat vrouwen leidersfuncties krijgen binnen bestuursraden, ze krijgen het recht om mee te strijden in de strijdkrachten, enz. Daarnaast staat er in de nieuwe wet een alcoholverbod met als verantwoording dat misbruik van alcohol één van de voornaamste oorzaken van huiselijk geweld is. Na de wapenstilstand, 12 dagen na de opstand, manifesteerden vrouwen zich in nieuwe rollen van bestuur, onderwijs en administratie en begonnen aan een nieuw politiek leven (Sáenz, 2015).

Zowel in Chiapas als in Rojava zijn er instellingen waar vrouwen kunnen vergaderen omtrent genderkwesties. In Chiapas is de “*Caracole de Oventic*” een centrum waar vrouwen samenkomen om de successen en falen van de revolutionaire wet van vrouwen te bespreken. Eveneens bestaat er in Rojava een “Jineology Committee” dat bestudeert hoe hiërarchische structuren en patriarchale dominantie ontstaan zijn en de positie van vrouwen in de maatschappij hebben uitgehold. Een ander belangrijke evolutie van gendergelijkheid in beide regio’s vindt plaats binnen het huishouden: zowel mannen als vrouwen zoude moeten instaan voor de meeste huishoudelijke taken en voor de kinderopvang (Sáenz, 2015).

De massale betrokkenheid van inheemse vrouwen in de hogere rangen van het guerrilla leger en het politieke project van de Zapatistas is te vergelijken met de grote deelname van vrouwen aan de zelfverdedigingsorganisaties in Rojava. Man en vrouw vechten samen om de overleving van hun nieuwe samenleving te verzekeren. Vrouwen hebben net zoals mannen meegestreden in beide revoluties, maar ook nu in Rojava zitten vrouwen mee in het verzet tegen IS en andere indringers. In Chiapas hebben vrouwen aanzienlijk bijgedragen tot de revolutie. De overname van San Cristobal de Las Casas, de belangrijkste stad die de EZLN in 1994 kon innemen, werd geleid door Comandanta Ramona. Zij was ook de eerste Zapatista die naar Mexico City gestuurd werd om de beweging te vertegenwoordigen in onderhandelingen met de regering (Stanchev, 2015).

Comandanta Ramona
(Carpenter, 2016)

Een onderscheid tussen Rojava en Chiapas vindt men in het praktiseren van ideeën over vrouwenemancipatie. Hoewel de participatie van vrouwen in lokale politiek ten eerste werd aangemoedigd in Chiapas en aan vrouwen en mannen gelijke rechten werden toegekend, kunnen we nog niet spreken van participatieve gelijkheid. Het succes is beperkt, zoals zowel de EZLN (in de Zesde Verklaring) als de vrouwen zelf beamen. Immers, in de JBGs is nog steeds minder dan 1% van de verkozenen een vrouw. Ze krijgen ook niet dezelfde kansen als mannen en worden minder snel verkozen als onderwijsbegeleider. Dit is in tegenspraak met hun ideeën om vrouwen te betrekken in het politieke gebeuren. In Chiapas is het bestuur na al die jaren nog steeds een voorrecht van mannen. Sterke gemeenschapsvoorkeuren en diepgewortelde tradities belemmeren vrouwen om actief deel te nemen aan het dagelijkse politieke leven op dezelfde manier als mannen (Klein, 2015; Baronnet, 2008). In Rojava zijn ze er wel in geslaagd om in alle vergaderingen, in alle raden en commissies, in alle delegaties, de gelijkheid tussen mannen en vrouwen te verzekeren, terwijl men er zich in Chiapas van bewust is vrouwen nog onvoldoende vertegenwoordigd zijn in het besluitvormingsproces (Bance, 2017). Een verklaring voor dit onderscheid kan zijn dat vrouwen in Rojava niet enkel evenveel rechten hebben gekregen als mannen, maar dat er effectieve quota bestaan waaraan de genderverdeling bij wet moet voldaan worden. De Zapatistas hebben in dat opzicht geen verplichtingen opgelegd.

5.9 Leiderschap

Twee persoonlijkheden domineren het politieke theater van Chiapas en Rojava. Subcomandante Marcos is de woordvoerder van de Zapatistas en de onbekende leider van het EZLN en Abdullah Öcalan is de onbetwistbare leider van de PKK en de ideologische vader van Rojava. De leiderschap van een verzet-beweging is belangrijk om de strijd openbaar te maken naar de buitenwereld toe. Met name zijn communicatievaardigheden met een ver publiek en juiste overdracht van de weerstandsdynamiek van cruciaal belang om mensen op een afstand de context van de strijd te doen begrijpen. De competentie van een leider om te communiceren met de media en internationale ngo's kan de aandacht vestigen op de lokale strijd (Al, 2015).

Abdullah Öcalan

De huidige samenleving in Rojava is gebaseerd op de geschriften en theorieën van de leider van de PKK, Abdullah Öcalan. Na de militaire coup in Turkije van 1980 vluchtten de PKK en Öcalan eerst naar Libanon en vervolgens naar Syrië. Zijn fysieke aanwezigheid in Syrië gedurende 20 jaar heeft ervoor gezorgd dat hij en de PKK veel aanhang verwierf bij de Syrisch Koerdische gemeenschap. In de jaren negentig sloten veel Syrische Koerden zich aan bij de PKK om te vechten in het guerrillaleger in Noord-Koerdistan (Knapp, Flach, & Ayboga, 2016).

Öcalan werd geboren in 1949 in een Koerdische familie van landarbeiders. In de jaren 70 richtte Öcalan de Koerdische revolutionairen op, die later werden gereorganiseerd tot de PKK (De Jong, 2016). In 1999 werd hij gevangen genomen door de Turkse regering en opgesloten in eenzame hechtenis. In de gevangenis las Öcalan anarchistische en post-marxistische werken, waaronder die van Murray Bookchin, Wallerstein en Foucault. Hij was bijzonder onder de indruk van Bookchin's anarchistische filosofie van ecologisch gemeentebestuur en eisten van alle PKK-leiders dat ze Bookchin lasen. Hoewel de invloed van de anarchistische Murray Bookchin algemeen geweten is, wordt gezegd dat Öcalan veelvuldig de staatloze democratische geschriften van de Zapatistas las. Zijn eigen theorie over het democratisch confederalisme zou naar verluidt deels geïnspireerd zijn geweest op de communes van de Zapatistas (*Strangers in a Tangled Wilderness*, 2014; Gambetti, 2009). Voor en na Öcalan's arrestatie bleef één essentieel aspect van de partij onveranderd: Öcalan is "de leider" (Hearse & Parker, 2016). Ondanks Öcalan's gevangenisstraf kwam zijn positie als leider nooit onder druk te staan. Hij werd telkens herkozen als partijleider en zelfs de leden van de PKK die de onafhankelijke beslissers werden in zijn afwezigheid werden Öcalan's positie en beslissingen nooit openlijk uitgedaagd (Leezenberg, 2016).

Zoals we eerder zagen worden PKK-activisten opgeleid in het Mahsum Korkmaz Academy. Voordat Öcalan in hechtenis werd geplaatst werden gewone les en trainingen af en toe onderbroken voor lezingen van Öcalan zelf. Die lezingen konden vaak zeven uur lang duren, zonder pauzes. Het merendeel van zijn lezingen behandelden voorbeelden uit zijn eigen leven, bedoeld om aan te tonen wat een nieuwe persoonlijkheid of 'Nieuwe Mens' moet inhouden. Na zijn lezingen hoorden de leden zichzelf te bekritisieren, vooral op de eigenschappen die ze nog overhielden van hun oude zelden en de opkomst van de 'Nieuwe Mens' blokkeerden. Terwijl zelfkritiek en kritiek op de leiders noodzakelijk geacht werd, was enige kritiek op Abdullah Öcalan onmogelijk.

Poster van martelaren op de weg van Qamishlo naar Kobani met een foto van Abdullah Öcalan aan de top (The Collective, 2016).

Öcalan stond boven iedereen in de positie van rechtmatige, onfeilbare en onaantastbare rechter. De PKK-leider heeft vaak kritiek gegeven op activisten die zich in het begin van de jaren negentig bij de partij voegden. Vele van die leden kwamen uit universiteiten en scholen die volgens Öcalan door de bourgeoisie vergiftigd waren; 'ware' intellectuelen waren echter enkel zij die onvoorwaardelijke Abdullah Öcalan loofden. Hij heeft een onbetwiste monopolie over de definitie en interpretatie van de waarheid en van de 'realiteit' die Koerden ervaren. Enkel hij is –en niet 'heeft'- de sleutel tot bevrijding en bezit de mogelijkheid om elke persoon te beoordelen in hun wording tot een 'Nieuwe Mens' (Grojean, 2014).

Subcomandante Marcos

Toen het leger van de Zapatistas op 1 januari 1994 in opstand kwamen en de stad San Cristobal de las Casas innamen, was één van de eerste vragen waarom ze hun gezichten met skimaskers of bandana's bedekten. Op deze vraag antwoordde een gemaskerde, onbekende

Zapatista-officier die zichzelf 'Subcomandante Marcos' noemde dat de Zapatistas voor twee redenen deze maskers droegen (Khasnabish, 2010):

“Those of us who are more handsome always have to protect ourselves... What is happening is that, in this case, the officers are those who are masked, for two reasons. One, the primary one, is that we have to watch out for protagonism, in other words, that people do not promote themselves too much. [...] It is about being anonymous, not because we fear for ourselves, but rather so that they cannot corrupt us. [...] Finally, the one who speaks is a more collective heart, not a caudillo. [...] The only image that you will have is that those who make this happen are masked, then. And the time will come when the people will realize that it is enough to have dignity and put on a mask and say: Well then, I can do this too.” (First interviews with Marcos, 1994)

Het masker is uitgegroeid tot hét icoon van de Zapatistabeweging, evenzo de charismatische Zapatista officier. Subcomandante Marcos werd in het bijzonder bekend om zijn speelse en fantasierijke geschriften. Deze speelse toon werd positief onthaald door veel activisten wereldwijd (Krøvel, 2013). Marcos beheerst daarenboven een tal van talen, waaronder Spaans en verschillende Maya-dialecten en bezit uitmuntende communicatieve vaardigheden. Zijn mededelingen zijn vaak herdrukt in lokale en nationale kranten en zijn verspreid over heel de wereld via internet en gepubliceerd in boeken (Khasnabish, 2010). In feite fungeert Marcos als een tolk. Hij overbrugt de enorme culturele en sociale kloof tussen de verarmde inheemse gemeenschappen en het verre internationale publiek. Zonder zijn vermogen om beide werelden dichter bij elkaar te brengen zouden de Zapatistas nooit evenveel nationale en internationale steun hebben kunnen bijeengaren (Bob, 2005).

Marcos' identiteit is tot op de dag van vandaag niet bekend. Hij blijft onbekend omdat iedereen Marcos kan zijn. Hij wil geen leiderschap op zich nemen, die moet collectief blijven:

“We know that our leadership is collective and that we have to submit to them. Even though you happen to be listening to me now because I am here, in other places others, masked in the same way, are talking. This masked person today is called Marcos here and tomorrow will be called Pedro in Margaritas or José in Ocosingo or Alfredo in Altamirano or whatever he is called.” (First interviews with Marcos, 1994)

Öcalan vs. Marcos

Een eerste belangrijk onderscheid tussen beide leiders is dat Öcalan de oprichter is van de PKK, de moederorganisatie van de PYD, terwijl Subcomandante Marcos in feite enkel de woordvoerder van de Zapatistas, hoewel hij vaak bestempeld wordt als hun leider. Opmerkelijk ook is de persoonlijkheidscultus rond Öcalan. Abdullah Öcalan, enigszins in tegenspraak met de veronderstelde idealen van bottom-up ideologische besluitvorming, is vrijwel het enige levende Koerdische individu wiens ideeën bij naam circuleren binnen de PKK. Zijn ideologische machtspositie wordt vrijwel door niemand in twijfel getrokken, ondanks zijn gevangenschap op een geïsoleerd eiland. Zelfs niet door andere machtige leiders binnen de PKK, die gemakkelijk zijn positie zouden kunnen overnemen (Leezenberg, 2016). Öcalan geniet het beeld van een alwetende halfgod in de ogen van zijn fans en wordt gezien als het hoofd van heel het Koerdische volk. Volgens Öcalan zelf hebben daarom na zijn arrestatie in 1999 verschillende PKK-aanhangers hun lichamen in brand gestoken om tegen de gevangenisstraf van hun leider te protesteren (Al, 2015). Rond de persoonlijkheid van Subcomandante Marcos anderzijds hangt geen persoonlijkheidscultus. De identiteit van Marcos is nog steeds niet bekend en de leiderschap in het EZLN en bij de Zapatistas is heel verspreid. Zo vertegenwoordigt Comandanta Ramona, die de overname van San Cristobal de Las Casas leidde, bijvoorbeeld op leidersniveau de actieve deelname van Mexicaanse vrouwen (Al, 2015).

Zoals we daarnet zeiden speelt de leiderschap van een verzet-beweging een belangrijke rol om de strijd openbaar te maken naar de buitenwereld toe. Gambetti (2009) argumenteert dat de PKK minder succesvol is geweest in het overbrengen van een positief transnationaal beeld van haar lokale strijd dan het EZLN. Een verklaring hiervoor is dat Marcos als tolk fungeert: hij overbrugt de enorme culturele en sociale kloof tussen de verarmde inheemse gemeenschappen en het verre internationale publiek. Dit heeft wellicht bijgedragen tot een positiever beeld naar de buitenwereld toe. Anderzijds wordt de PKK als terroristische organisatie beschouwd door de VS, de NATO en de EU. Deze laatste ondersteunde decennialang de Koerdische kwestie in Turkije. De Turkse overheid dwong echter Westerse regeringen om PKK-activiteiten op hun grondgebieden te onderdrukken door dreigementen van terugtrekking uit economische belangrijke contracten en de winstgevende wapenhandel. De toegenomen toezicht op PKK-activiteiten maakte de weg vrij voor de plaatsing van de PKK op de lijst van internationale terroristische organisaties (Casier, 2010).

6. Conclusie

In deze uiteenzetting hebben we twee uitzonderlijke bewegingen comparatief bestudeerd aan de hand van een uitgebreide literatuurstudie en het theoretisch kader van Mampilly. Gedetailleerd onderzoek naar hun geschiedenis en opstand, hun huidige bestuurspraktijken, economieën, gendergelijkheidsambities en leiderschapsposten hebben ons in staat gesteld om effectief verschillen en overeenkomsten vast te stellen.

De belangrijkste gelijkens tussen beide revoluties is de sociale en politieke reorganisatie die beide regio's doormaakten. Net zoals de Syrische Koerden, ambiëren de Zapatistas van Chiapas niet hun onafhankelijkheid maar autonomie en het recht om zichzelf te besturen binnen de grenzen van Mexico. Om deze ambitie te bewerkstelligen gingen ze op zoek naar een bottom-up structuur waarin de beslissingsprocessen zo dicht mogelijk bij het volk gebeuren. Zowel de Koerden in Rojava als de Zapatistas hebben voor hun nieuwe samenleving de mentaliteit dat iedereen hoort deel te nemen aan deze beslissingsprocessen zodat alle groepen van de samenleving en alle culturele identiteiten vertegenwoordigd zijn.

Een tweede opvallende gelijkens is de focus op gendergelijkheid. Zowel in Chiapas als in Rojava is het creëren van nieuwe genderverhoudingen een fundamenteel onderdeel van de strijd en essentieel in de vorming van een democratische, autonome samenleving. Hoewel men er in Rojava meer in geslaagd is om dit aspect van de ideologie in praktijk om te zetten: daar is de gelijkheid tussen mannen en vrouwen verzekerd in alle vergaderingen, in alle raden en commissies en in alle delegaties. In Chiapas is men er zich van bewust dat vrouwen nog onvoldoende vertegenwoordigd zijn in het besluitvormingsproces.

Vervolgens is een opmerkelijk verschil de rol die de leiders spelen in de beweging. Subcomandante Marcos was in staat om met zijn retorica de strijd van de Chiapanen te bemiddelen zonder de indruk te geven de leider te zijn. Hij is slechts een anonieme 'subcommandant'. Anderzijds is Abdullah Öcalan de onbetwiste leider van de Koerdische beweging. Öcalan staat boven iedereen in de positie van rechtmatige, onfeilbare en onaantastbare rechter. Hij heeft echter geen directe macht aangezien hij sinds 1999 gedetineerd is, toch is er niemand die hem van zijn plaats wil beroven.

Daarnaast zagen we dat zowel het EZLN als de YPG/YPJ moeite hebben om zich te ontdoen van enkele hiërarchische eigenschappen. Daarentegen argumenteerden we dat enige vorm van top-down bevelstructuur noodzakelijk is, omdat het ontbreken ervan heel het apparaat op korte tijd kan ondermijnen.

Beide bewegingen hanteren een vorm van sociaal contract, echter niet met dezelfde legitimiteit. Het sociaal contract van de Koerden is opgesteld als een grondwet met leefregels en bevat principes, rechten, vrijheden en wetten. De Zesde Verklaring van de Zapatistas is slechts een oproep tot een nieuwe grondwet.

Op vlak van economie, gezondheid, onderwijs en gerechtelijk systeem hebben de beide bewegingen zich op een heel gelijkaardige manier georganiseerd. Aan de hand van coöperatieven proberen ze onafhankelijk van de buitenwereld zichzelf te onderhouden zowel in Chiapas als in Rojava. In het onderwijs wordt de traditionele manier van evaluatie, het puntensysteem, achterwege gelaten om plaats te maken voor een meer persoonlijke aanpak. We zagen ook dat ze in beide samenlevingen minder nadruk leggen op het effectief verwerven van kennis, maar eerder op een begeleide zelfontplooiing. Vervolgens valt op dat beide ideologieën doorsijpelen tot in het onderwijs. Op gebied van gezondheidszorg, hebben de Zapatistas en de Koerden hun klinieken, gezondheidscentra en hospitalen georganiseerd van onderuit. In die zin dat gevallen die aan de basis in de communes en gemeenschappen niet opgelost raken, worden doorverwezen naar een volgend niveau. Het gerechtssysteem is zowel in Chiapas als in Rojava gebaseerd op *transformative justice*. Veroordeelden worden niet gevangen genomen maar moeten aan de hand van gemeenschapsdienst de gemeenschap vergoeden voor hun misdaad. Ook de structuren van het gerechtelijk systeem zijn gelijkaardig in die zin dat conflicten eerst worden opgelost op lokaal niveau.

Deze verhandeling kent enkele beperkingen. Het baseert zich op secundaire literatuur. Veldwerk naar Chiapas en Rojava had eventueel betere inzichten kunnen verschaffen in hun manieren van samenleven. Toch argumenteren we dat belangrijke perspectieven zijn opgewekt. Hoewel er meer perspectieven zijn die meer gedetailleerd kunnen worden bekeken. Dat brengt ons bij een tweede beperking. Wegens plaatsgebrek beperkt deze uiteenzetting zich noodzakelijkerwijs tot de thema's geïdentificeerd door het kader van Mampilly en twee bijkomende thema's die specifiek belangrijk waren voor deze casussen. Echter zijn er enkele thema's achterwege gelaten die naast de thema's die we besproken hebben, eveneens belangrijke inzichten zouden kunnen opleveren in een comparatieve studie. Enkele voorbeelden van deze thema's zijn: hun historisch traject, hun tijdsgeest en nationale context, internationale steun en de Global Justice Movement, hun roots in het marxisme, enzovoort. We moedigen aan dat deze bijkomende thema's verder onderzocht worden in de nabije toekomst, zowel op basis van literatuurstudie als op basis van veldwerken.

Het project in Rojava komt voort uit een uitzonderlijk gedachtegoed. Terwijl zij nog niet even veel tijd hebben gehad als de Zapatistas om hun bedoelingen te bewijzen, blijken ze

zeer bereidwillig om hun experiment in goede banen te doen leiden. De samenleving van de Zapatistas overleeft al meer dan 20 jaar. Meer onderzoek naar de gelijkenissen en verschillen tussen de Zapatistas en de Koerden in Rojava zou kunnen verhelderen op welke manier de Koerden lessen kunnen trekken uit de ervaringen van de Zapatistas.

Bibliografie

- Knapp, M., & Jongerden, J. (2014). Communal Democracy: The Social Contract and Confederalism in Rojava. *Comparative Islamic Studies* , 87–109.
- "Witnesses to the Revolution in Rojava". (2016, oktober 20). *Witnesses to the Revolution in Rojava*. Opgeroepen op april 10, 2017, van Pluto Press: <https://plutopress.wordpress.com/2016/10/20/the-synthesis-of-revolution-in-rojava/>
- Öcalan, A. (2011). Democratic Confederalism. *Democratic Confederalism* , 26. Londen: Transmedia Publishing Ltd.
- Aboites, H. (2010). Autonomy and Education: The Contribution of Aboriginal Peoples to Education in Mexico in the 21st Century. *Close:block:scholUnivAuthors Open:block:publicationBlock Our Schools, Our Selves* , 145-168.
- Akkaya , A. H., & Jongerden, J. (2012). Reassembling the Political: The PKK and the project of Radical Democracy. *European Journal of Turkish Studies* .
- Al, S. (2015). Local Armed Uprisings and the Transnational Image of Claim Making: The Kurds of Turkey and the Zapatistas of Mexico in Comparative Perspective. *Globalizations, Vol. 12* , 677–694.
- Ali, A. A. (2015). The Security Gap in Syria: Individual and Collective Security in ‘Rebel-held’ Territories. *Stability: International Journal of Security and Development, 4(1), Art. 40* .
- Arjona, A. (2014). *Civilian Resistance to Rebel Governance* . Brighton: Households in Conflict Network .
- Bance, P. (2017, maart 22). *Rojava et Chiapas, deux lueurs d’émancipation dans un monde halluciné*. Opgeroepen op april 6, 2017, van Autre Futur: <http://www.autrefutur.net/Rojava-et-Chiapas-deux-lueurs-d-emancipation-dans-un-monde-hallucine>
- Baronnet, B. (2008). Rebel Youth and Zapatista Autonomous Education. *Latin American Perspectives, Vol. 35* , 112-124.
- Baronnet, B., & Breña, M. O. (2008). Rebel Youth and Zapatista Autonomous Education. *Latin American Perspectives, Vol. 35* , 112-124.
- Biehl, J. (2014, december 30). *Poor in Means but Rich in Spirit*. Opgeroepen op mei 7, 2017, van Biehl on Bookchin: <http://www.biehlonbookchin.com/poor-in-means/>
- Biehl, J. (2015, februari 7). *Revolutionary Education*. Opgeroepen op mei 4, 2017, van Biehl on Bookchin: <http://www.biehlonbookchin.com/revolutionary-education/>
- Biehl, J. (2015, februari 25). *Rojava's Threefold Economy*. Opgeroepen op mei 8, 2017, van Biehl on Bookchin : <http://www.biehlonbookchin.com/rojavas-threefold-economy/>

- Bloomberg. (2006, januari). *Mexico's Zapatista Rebels Leave Jungle, Start Worker Campaign*. Opgeroepen op mei 10, 2017, van Banderas News: <http://banderasnews.com/0601/nr-zapatista.htm>
- Bob, C. (2005). Mexico's Zapatista Uprising. In C. Bob, *The Marketing of Rebellion: Insurgents, Media, and International Activism* (pp. 117-177). Cambridge University Press.
- Caracoles y Juntas de Buen Gobierno*. (n.d.). Opgeroepen op mei 10, 2017, van Enlace Civil: <http://www.enlacecivil.org.mx/caracoles.html>
- Carpenter, J. (2016, februari 2). *A Woman to Know: Comandanta Ramona*. Opgeroepen op mei 10, 2017, van Tiny Letter: <https://tinyletter.com/awomantoknow/letters/a-woman-to-know-comandanta-ramona>
- Casier, M. (2010). Designated terrorists. The Kurdistan Workers' Party and its Struggle to (Re)Gain Political Legitimacy. *Mediterranean Politics* , 393-413.
- Casier, M. (2017, in druk). Het autonomiestreven van de Koerdische rebellen in Syrië. In B. Suykens, & J. Adam, *De alledaagse rebel. Tien rebellengroepen in het Zuiden*. Academia Press.
- Castellanos, L. (2008). Learning, Surviving: Marcos After the Rupture. *NACLA Report on the Americas* , 34-40.
- Charter of the Social Contract. (2014, januari 29). *Charter of the Social Contract*. Opgeroepen op februari 22, 2017, van Peace in Kurdistan: <https://peaceinkurdistancampaign.com/charter-of-the-social-contract/>
- Clark, J. (2016). Imaginare Aude! Lessons of the Rojava Revolution. *Capitalism Nature Socialism, Vol 27* , 103-110.
- Cuevas, J. (2007). *Health and Autonomy: the case of Chiapas*. Ottawa: Health Systems Knowledge Network.
- De Jong, A. (2016). A Commune in Rojava? *New Politics, Vol 15* , 69-76.
- Del Balso, A. (2008). *Zapatista Women Warriors: Examining the Sociopolitical Implications of Female Participation in the EZLN Army*. Boston.
- Diaz, M. d. (2015). Veinte años de presencia del ezln en Chiapas (1994-2014). In C. L. Diaz, *Religión, política y guerrilla en las cañadas de la selva lacandona* (pp. 257-285). Coyoacán, México: Cal y Arena.
- Dirik, D. (2014, oktober 24). *Western fascination with 'badass' Kurdish women*. Opgeroepen op april 30, 2017, van Aljazeera : <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2014/10/western-fascination-with-badas-2014102112410527736.html>

- Enzinnanov, W. (2015, november 24). *A Dream of Secular Utopia in ISIS' Backyard*. Opgeroepen op mei 10, 2017, van The New York Times Magazine: <https://www.nytimes.com/2015/11/29/magazine/a-dream-of-utopia-in-hell.html>
- EZLN. (2005, juni). *Sixth Declaration of the Selva Lacandona*. Opgeroepen op mei 6, 2017, van Enlace Zapatista: <http://enlacezapatista.ezln.org.mx/sdsl-en/>
- Federici, V. (2015). The Rise of Rojava: Kurdish Autonomy in the Syrian Conflict . *SAIS Review of International Affairs*, Vol. 35 , 81-90.
- First interviews with Marcos*. (1994, januari 1). Opgeroepen op mei 9, 2017, van Csuchico: http://www.csuchico.edu/zapatist/HTML/Archive/Marcos/marcos_interview_jan94.html
- First New University To Open In Rojava*. (2014, augustus 31). Opgeroepen op mei 4, 2017, van The Rojava Report: <https://rojavarreport.wordpress.com/2014/08/31/first-new-university-to-open-in-rojava/>
- Forbis, M. (2014, maart 23). The Zapatistas at 20: Building Autonomous Community . (J. Brenner, Interviewer)
- Gambetti, Z. (2009). Politics of place/space: The spatial dynamics of the Kurdish and Zapatista movements . *New Perspectives on Turkey*, No. 41 , 43-87.
- Garcia, J. M. (2016). Faded Zapatista legacy lingers in Chiapas. *National Catholic Reporter* , 6-8.
- General Command of the EZLN. (1993). *Struggle*. Opgeroepen op maart 21, 2017, van First Declaration from the Lacandon Jungle: <http://www.struggle.ws/mexico/ezln/ezlnwa.html>
- Grojean, O. (2014). The Production of the New Man Within the PKK . *European Journal of Turkish Studies* .
- Gulewitsch, N. (2011). Ya Basta! A Cry That Echoes Beyond Borders: Zapatismo and International Solidarity Networks in the Zapatista Uprising. *McGill Sociological Review*, Vol. 2 , 77-91.
- Gurses, M. (2011). Elites, Oil, and Democratization: A Survival Analysis. *Social Science Quarterly*, Vol. 92 , 164–184.
- Hague, R., & Harrop, M. (2013). The Comparative Approach. In R. Hague, & M. Harrop, *Political Science: A Comparative Introduction* (p. 424). Palgrave Macmillan.
- Hardt, M., & Negri, A. (2005). War. In M. Hardt, & A. Negri, *Multitude: War and Democracy in the Age of Empire* (p. 448). Penguin.
- Hearse, P., & Parker, S. (2016, augustus 26). *Analysing the PKK: a reply to Alex de Jong*. Opgeroepen op mei 9, 2017, van International Viewpoint: <http://www.internationalviewpoint.org/spip.php?article4673>

- House Organ. (2015). Rojava. *Capitalism Nature Socialism, Vol 26* , 1-15.
- Inclán, L. M. (2008). From the ¡Ya Basta! to the Caracoles: Zapatista Mobilization under Transitional Conditions. *The University of Chicago Press, Vol. 113* , 1316-1350.
- Información Por Entidad*. (2015). Opgeroepen op maart 21, 2017, van Cuentame: <http://cuentame.inegi.org.mx/monografias/informacion/chis/poblacion/diversidad.aspx?tema=me&e=07>
- International Crisis Group. (2013). *Syria's Kurds: A Struggle Within a Struggle* . Erbil/Damascus/Brussels: Middle East Report.
- Isik, R. (2016, maart 30). *Kurdish Women Struggle for a Next System in Rojava*. Opgeroepen op mei 10, 2017, van The Next System: <http://thenextsystem.org/kurdish-women-struggle-for-a-next-system-in-rojava-kurdistan-northern-syria/>
- Jongerden, J., & Akkaya, A. H. (2013). Democratic Confederalism as a Kurdish Spring: the PKK and the quest for radical democracy . In M. M. Ahmed, & M. M. Gunter, *The Kurdish Spring : geopolitical changes and the Kurds* (pp. 163 - 185). Costa Mesa, California: Mazda Publishers.
- Jongerden, J., & Akkaya, A. (2011). The making of PKK. In *Nationalisms and politics in Turkey : political Islam, Kemalism and the Kurdish issue* (pp. 123 - 142). Routledge.
- Jongerden, J., & Knapp, M. (2014). Communal Democracy: The Social Contract and Confederalism in Rojava. *Comparative Islamic Studies* , 87–109.
- Khasnabish, A. (2010). In *Zapatistas Rebellion from the Grassroots to the Global* (p. 232). Zed Books.
- Khattab, L. (2017). Re-imagining the ‘State’ in Syria During the First Year of the Uprising (2011–2012) . In C. Çakmak, *The Arab Spring, Civil Society, and Innovative Activism* (pp. 157-185). New York: Palgrave Macmillan US.
- Kitschelt, H. P. (1986). Political Opportunity Structures and Political Protest: Anti-Nuclear Movements in Four Democracies. *British Journal of Political Science, vol. 16, no. 1* , 57–85.
- Klein, H. (2015). *Compañeras: Zapatista Women's Stories*. Seven Stories Press.
- Knapp, M., Flach, A., & Ayboga, E. (2016). *Revolution in Rojava*. London: Pluto Press.
- Krøvel, R. (2013). Anarchism, The Zapatistas and The Global Solidarity Movement . *Global Discourse* , 20-40.
- Leezenberg, M. (2016). The ambiguities of democratic autonomy: the Kurdish movement in Turkey and Rojava . *Southeast European and Black Sea Studies* , 671-690 .
- Lowe, R. (2016, augustus). *Rojava at 4: Examining the Experiment in Western Kurdistan*. Middle East Centre.

- Lund, C. (2006). Twilight Institutions: Public Authority and Local Politics in Africa . *Development and Change* , 685–705 .
- Maccani, R. (2006, juni 1). *From Below and to the Left*.... Opgeroepen op mei 6, 2017, van Left Turn: <http://www.leftturn.org/below-and-left...>
- (2011). In Z. C. Mampilly, *Rebel Rulers: Insurgent Governance and Civilian Life during War* . Ithaca: Cornell University Press .
- Marinelli, S. (2016, oktober 24). *The 2016 Rojava Social Contract: a Democratic Experiment of Civil and Social Rights in Northern Syria*. Opgeroepen op mei 12, 2017, van International Law Blog: <https://aninternationallawblog.wordpress.com/2016/10/24/the-2016-rojava-social-contract-a-democratic-experiment-of-civil-and-social-rights-in-northern-syria/>
- Mkandwire, T. (2017). State Capacity, History, Structure, and Political Contestation. In M. Centeno, A. Kohli, & D. Yashar, *States in the Developing World* (pp. 184-217). Cambridge University Press.
- Modelo Educativo Zapatista Destaca a Nivel Internacional*. (2012, januari 17). Opgeroepen op mei 10, 2017, van Info Chiapas: <http://www.infochiapas.com/2012/01/modelo-educativo-zapatista-destaca-a-nivel-internacional/>
- Mora, M. (2015). The Politics of Justice: Zapatista Autonomy at the Margins of the Neoliberal Mexican State . *Latin American and Caribbean Ethnic Studies* , 87-106.
- Nations Encyclopedia* . (2004, juni 11). Opgeroepen op maart 20, 2017, van Chiapas: <http://www.nationsencyclopedia.com/mexico/Aguascalientes-M-xico/Chiapas.html>
- PANONIAN. (2017). *File:Northern Syria - Rojava october 2016.png*. Opgeroepen op februari 22, 2017, van Wikimedia Commons: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Northern_Syria_-_Rojava_october_2016.png?uselang=nl
- Parissi, S. (2015). Kobani and Anarchism. *Anarcho-Syndicalist Review* , 8.
- Perry , T., & Davison, J. (2016, april 21). Battle between Syrian government, Kurdish force kills 26: Kurdish official. *Reuters* .
- Radpey, L. (2015). *The Kurdish Self-Rule Constitution in Syria*. Oxford University Press.
- Ragin, C. (1994). Using Comparative Methods to Study Diversity. In C. Ragin, *Constructing Social Research: The Unity and Diversity of Method* (pp. 105-130). Thousand Oaks: Pine Forge.
- Rico, A. (2014, januari 2). *Educate in resistance: the autonomous Zapatista schools*. Opgeroepen op mei 4, 2017, van ROAR: <https://roarmag.org/essays/zapatista-autonomous-education-chiapas/>

- Sáenz, C. M. (2015, maart 19). *Women Up in Arms: Zapatistas and Rojava Kurds Embrace a New Gender Politics*. Opgeroepen op april 27, 2017, van Huffington Post: http://www.huffingtonpost.com/beverly-bell/women-up-in-arms-zapatist_b_6891494.html
- Sáenz, C. M. (2015, maart 18). Women Up in Arms: Zapatistas and Rojava Kurds Embrace a New Gender Politics. *The World Post* .
- Saadi, S. (2014, juli 25). *Rojava Revolution: building autonomy in the Middle East*. Opgeroepen op februari 22, 2017, van ROAR: <https://roarmag.org/essays/rojava-autonomy-syrian-kurds/>
- Savelsberg, E. (2013). The Kurdish factor in the Syrian revolution . *Syrian Studies Association Bulletin, Vol. 18* .
- Solidarity with Rojava, with the Kurdish revolution and with the liberation struggle of the PKK*. (2016, januari 4). Opgeroepen op mei 15, 2017, van Links: <http://links.org.au/taxonomy/term/716?page=1>
- Stahler-Sholk, R. (2010). The Zapatista Social Movement: Innovation and Sustainability . *Alternatives 35* , 269-290.
- Stanchev, P. (2015, februari 17). From Chiapas to Rojava: Seas Divide Us, Autonomy Binds Us. *Roar Magazine* .
- Starr, A., Martinez-Torres, M. E., & Rosset, P. (2011). Participatory Democracy in Action. *Latin American Perspectives, Issue 176, Vol. 38 No. 1* , 102-119.
- Strangers in a Tangled Wilderness. (2014, maart). A Small Key Can Open a Large Door: the Rojava Revolution. San Bernardino, California: Combustion Books.
- The Collective. (2016, mei 20). *Rojava: Democracy and Commune*. Opgeroepen op mei 12, 2017, van Anarchist News: <http://anarchistnews.org/content/rojava-democracy-and-commune>
- Transformative Justice*. (n.d.). Opgeroepen op mei 10, 2017, van Selkirk College: <http://selkirk.ca/program/transformative-justice>
- Tucker, D. (2014, januari 1). *Are Mexico's Zapatista rebels still relevant?* Opgeroepen op april 26, 2017, van Al Jazeera: <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2014/01/are-mexico-zapatista-rebels-still-relevant-20141183731812643.html>
- Zugman, K. (2005). Indian Resistance in a Poetic Voice: The Urban Appropriation of Zapatista Political Thought in Mexico City. *International Review of Modern Sociology, Vol. 31* , 1-32.